

Specifičnost gospodarskog razvoja Sjeverne Koreje

Miković, Mia

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:191:597899>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I
UGOSTITELJSTVU
OPATIJA

**SPECIFIČNOSTI GOSPODARSTVA
SJEVERNE KOREJE
SPECIFICITIES OF THE ECONOMY OF NORTH KOREA**

Mia Miković

Završni rad

Opatija, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I
UGOSTITELJSTVU
OPATIJA

**SPECIFIČNOSTI GOSPODARSTVA
SJEVERNE KOREJE
SPECIFICITIES OF THE ECONOMY OF NORTH KOREA**

Završni rad

Kolegij: Makroekonomija

Mentor: Dr. sc. Adriana Jelušić

Ime i prezime studenta: Mia Miković

Matični broj: 0067575139

Opatija, lipanj 2023.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	4
UVOD	1
1. POLITIČKI SUSTAV SJEVERNE KOREJE	3
1.1. Državni ustroj Sjeverne Koreje	3
1.2. Obilježja vlasti dinastije Kim	4
1.3. <i>Juche</i> i <i>songun</i> principi	8
2. GOSPODARSTVO SJEVERNE KOREJE	10
2.1. Planska ekonomija Sjeverne Koreje.....	10
2.2. Povijesni pregled gospodarskog razvoja Sjeverne Koreje	12
2.3. Nova ilegalna tržišta Sjeverne Koreje	14
3. KRETANJE GOSPODARSKIH POKAZATELJA U SJEVERNOJ KOREJI	18
4. POVREDE LJUDSKIH PRAVA U SJEVERNOJ KOREJI	26
4.1. Državni nadzor	26
4.2. Kazneni sustav u Sjevernoj Koreji	27
4.3. Povrede radničkih prava u Sjevernoj Koreji.....	29
4.4. Globalna reakcija na povrede ljudskih prava u Sjevernoj Koreji.....	30
5. ZAKLJUČAK	32
BIBLIOGRAFIJA.....	34
ILUSTRACIJE.....	37

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG ZAVRŠNOG RADA

Mia Miković

0067575139

SPECIFIČNOSTI GOSPODARSTVA SJEVERNE KOREJE

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor završnog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa završnim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog završnog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji 13.9.2023.

Mia Miković

SAŽETAK

U radu je napravljen pregled aspekata gospodarstva Sjeverne Koreje, poput državne ekonomske politike, sustava distribucije hrane, postojeće industrije, radne snage, životnog standarda, zatvorskog sustava i slično. Analizirat će se i utjecaj dviju ideologija, *Juche* i *Songun*, koji potiču samodostatnost države, te ističu važnost vojske stavljajući je ispred naroda. Istaknut će se vodstvo dinastije Kim koje kontrolira proizvodnju, distribuciju, unapređenje i zapošljavanje radnika. Naglasak je stavljen na revolucionarnu pojavu ilegalnih tržišta koja su narodu Sjeverne Koreje pružila osjećaj neovisnosti i potaknula režim na promjene. Analizom službenih podataka potvrdit će se naveden snažan utjecaj vlasti poput ostvarenja najvećeg iznosa prihoda iz usluga ili jedinica u vlasništvu države, smanjenja uvoza i izvoza proizvoda i usluga, predviđanja smanjenja stope nataliteta i rast stope mortaliteta što bi se moglo prepisati sve većim radnim iskorištavanjem stanovništva, nedostatku hrane i lošim zdravstvenim sustavom.

Ključne riječi: Sjeverna Koreja, gospodarstvo, ilegalno tržište, *Juche* i *Songun*, kontrola režima

UVOD

Demokratska Narodna Republika Koreja jedan je od posljednjih totalitarnih režima na svijetu te posljednja preostala socijalistička planska ekonomija. Informacije o Sjevernoj Koreji teško su dostupne s obzirom na to da državni aparat odbija objektivan uvid u stanje u zemlji. One informacije koje nađu put do svjetske javnosti zahvaljujući prebjecima, međunarodnim organizacijama i humanitarnim naporima, otkrivaju zemlju čijem su stanovništvu povrede ljudskih prava, prisilni rad, siromaštvo glad i nepravda svakodnevnica. Unatoč tome, stanovništvo Sjeverne Koreje nalazi kreativne načine na koje zaobilazi životne prepreke postavljene od strane države u kojoj žive. Gospodarski sustav Sjeverne Koreje, za razliku od uobičajenih primjera u svijetu, gradi se od dna prema vrhu, a državni aparat, umjesto da pomaže gospodarski rast i razvoj, često ga sputava i ograničava. Nakon desetljeća stagniranja ekonomskog razvoja, u Sjevernoj Koreji dolazi do preokreta u tržišnoj strukturi države. Dolazi do jačanja ilegalnog tržišta u kojima sudjeluju milijuni stanovnika. Marginalizirane skupine stanovnika, poput vjerskih i političkih neistomišljenika, žena i djevojčica, pokreću zabranjeno tržišno djelovanje, točnije otvaranje neslužbenih tržnica na kojima se prije svega trguje prehrambenim proizvodima kako bi si osigurali uvjete za život. Posljedično se trgovina širi i na trgovinu oružjem, ljudima i narkoticima.

Cilj ovoga rada je prikazati politički i gospodarski ustroj države, pri čemu će se koristiti vjerodostojni izvori, poput radova autora koji su živjeli u Sjevernoj Koreji, akademskih stručnjaka i međunarodnih humanitarnih organizacija koje nadgledaju političko i ekonomsko stanje. Istaknut će se specifičnosti i potencijali za brži i bolji razvoj zemlje u budućnosti.

Rad se sastoji od četiri poglavlja. Prvo poglavlje, Politički sustav Sjeverne Koreje, podijeljeno je na tri potpoglavlja: Državni ustroj Sjeverne Koreje, Obilježja vlasti dinastije Kim te *Juche* i *songun* principi. Kroz navedena potpoglavlja prikazat će se dijelovi državnog aparata ove zemlje, istražiti društvena i ekonomska obilježja režima pojedinog člana dinastije Kim, a zatim će se objasniti principi na kojima je izgrađena sjevernokorejska država, a koji su ključni za razumijevanje narednih poglavlja. Drugo poglavlje, Gospodarstvo Sjeverne Koreje, sastoji se od tri potpoglavlja: Planska ekonomija Sjeverne Koreje, Povijesni pregled gospodarskog razvoja Sjeverne Koreje te Nova ilegalna tržišta Sjeverne Koreje. Ovim poglavljima namjerava se objasniti na koji način, u teoriji, funkcionira planska ekonomija Sjeverne Koreje, kako se ona razvijala i mijenjala kroz godine, odnosno na koje probleme je nailazila te prikazati relativno novi i rastući fenomen ilegalnih tržišta koja svojevoljno provode liberalizaciju tržišta u Sjevernoj Koreji. Sljedeće poglavlje, Sjeverna Koreja u brojevima, analizira dostupne

statističke informacije o gospodarstvu Sjeverne Koreje. Posljednje poglavlje, Povrede ljudskih prava u Sjevernoj Koreji, sadrži tri potpoglavlja: Državni nadzor, Kazneni sustav u Sjevernoj Koreji, Povrede radničkih prava u Sjevernoj Koreji te Globalna reakcija na povrede ljudskih prava u Sjevernoj Koreji. Svrha ovog poglavlja bila je kroz povrede ljudskih prava prikazati realnost zatvorskog sustava, represivnog aparata, radnih uvjeta i posljedica inozemnih sankcija u Sjevernoj Koreji. U nastavku slijede zaključak i bibliografija.

1. POLITIČKI SUSTAV SJEVERNE KOREJE

Gospodarski sustav Sjeverne Koreje specifičan je po tome da je, kao i svi drugi aspekti Sjeverne Koreje, iznimno centriran i pod kontrolom vrhovnog vođe koji dolazi iz dinastije Kim te donosi, odnosno potvrđuje, sve važne državne odluke. Nakon generalnog osvrta na državni ustroj, kronološki će se pregledati djelovanja vrhovnih vođa iz dinastije Kim kroz najistaknutije elemente njihovih režima. Kako bi bilo moguće razumjeti načine i pravce razvoja sjevernokorejskog gospodarstva, potrebno je analizirati politički sustav države te temeljne principe upravljanja – *juče* i *songun*.

1.1. Državni ustroj Sjeverne Koreje

Državni ustroj Sjeverne Koreje u potpunosti je centraliziran, odnosno vrhovni vođa je nositelj svake važne uloge u državi, a njegova se vlast manifestira kroz djelovanje Radničke stranke Koreje koja je uključena u svaki element sjevernokorejske egzistencije.

Ustav Sjeverne Koreje donesen je 1948. godine, a od 1972. godine nosi naziv *Socijalistički ustav Demokratske Narodne Republike Koreje*. Prema navedenom Ustavu, svo djelovanje unutar države odvija se pod vodstvom Radničke stranke Koreje. Kim Jong-un, vrhovni vođa države i vrhovni zapovjednik vojske, od 2011. godine obnaša i dužnost predsjednika Komisije za državne poslove DNRK. Djelokrug ove državne uloge uključuje upravljanje svim državnim poslovima, vođenje Komisije za državne poslove, imenovanje i smjenjivanje ključnih državnih dužnosnika, vanjske poslove u smislu ratificiranja i sklapanja ugovora s drugim zemljama, pravo oprosta, proglašavanje izvanrednog stanja u državi, proglašavanje rata i mobilizacije te sazivanje i upravljanje Nacionalnom komisijom za obranu u slučaju rata (Isozaki, 2017:11-12). Promjenama u Ustavu 2009. godine, prema Isozakiju (2017:13), pozicija predsjednika Nacionalne komisije za obranu izjednačena je s ulogom vrhovnog vođe. Kim Jong-il nakon svoje smrti proglašen je vječnim predsjednikom Nacionalne komisije za obranu 2012. godine, u skladu s tradicijom koja je uspostavljena deifikacijom Kim Il-sunga. Njegov nasljednik, Kim Jong-un, preuzeo je novostvorenu ulogu „glavnog predsjednika“ Komisije te „glavnog tajnika“ Radničke stranke Koreje.

Nacionalna skupština Sjeverne Koreje zove se Vrhovna narodna skupština. Jednodomno je tijelo čiji se članovi biraju glasanjem u kojem mogu prisustvovati svi građani Sjeverne Koreje u dobi od minimalno sedamnaest godina. Glasanje se provodi po principu „glasova povjerenja“, pri čemu je u svakoj izbornoj jedinici prezentiran samo jedan kandidat, a glasači mogu odlučiti podržavaju li kandidata ili ne. Međutim, na primjeru izbora u 2014. godini, svi predloženi

kandidati bili su izabrani sa stopostotnom podrškom i izlaskom glasača na izbore od 99,97%. Ovi rezultati mogu biti objašnjeni time što glasači u Sjevernoj Koreji, pri izlasku na izbore, u slučaju odobravanja kandidata ne pišu po glasačkom listu, dok u suprotnom trebaju prekriziti ime kandidata. Sami čin posezanja za kemijskom olovkom indicira neslaganje s odabirom kandidata te na taj način identificira glasača.

Radnička stranka Koreje nije jedina stranka u državi. Isozaki (2017:15) o stranačkoj podjeli navodi da su među popularnijim strankama Socijaldemokratska stranka Koreje i Chondoist Chongu stranka. Unatoč tome, superiornost Radničke stranke Koreje ustanovljena je Ustavom, dok su ostale stranke njezini sateliti. Stranke nisu međusobno kompetitivne, već se politički mogu gledati kao jedno homogeno tijelo.

Cjelokupna vlast u Sjevernoj Koreji sadržana je u vrhovnom vođi koji istovremeno popunjava sve najvažnije državne uloge. Iluzija demokratske države održava se regularnim izborima na kojima glasači mogu odabrati ili odbiti kandidata, međutim, glasači nemaju anonimnost prilikom glasanja zbog lakoće identificiranja čina odbijanja kandidata.

1.2. Obilježja vlasti dinastije Kim

Demokratska Narodna Republika Koreja totalitarnička je država na čijem se čelu, od osnutka države do danas, nalazi dinastija Kim. Vrhovni vođa Kim Jong-un svojim je rođenjem naslijedio pravo na vlast od oca Kim Jong-ila, koji je naslijedio vlast od svoga oca, Kim Il-sunga, utemeljitelja države.

Prije nego što je postao vrhovni vođa Sjeverne Koreje, Kim Il-Sung bio je zapovjednik prvog korejskog bataljona 88. neovisne brigade sovjetske vojske. Do 1945. godine, vojska Sovjetskog Saveza zauzela je sjevernu polovicu Korejskog poluotoka i oslobodila ga od japanske okupacije. Južnu polovicu zauzela je vojska Sjedinjenih Američkih Država te je od tada poluotok podijeljen na dva dijela duž 38. paralele. Iako su ova dva dijela teritorijalno bila gotovo jednake veličine, južni dio imao je gotovo dvostruko više stanovnika, dok se u sjevernom dijelu nalazila industrija. U to vrijeme, postojao je komunistički pokret u Koreji, međutim, većina korejskih komunističkih mislioca i aktivista djelovala je iz inozemstva zbog okrutnosti japanskog kolonijalizma. Sovjetska vlast počela je organizirati povratak korejskih komunista u državu, poput korejskih članova Komunističke stranke Kine. Jedan dio komunističkih povratnika bili su gerilci koji su pod vodstvom Kim Il-Sunga pružali ultimativno neuspješan otpor japanskoj vojsci u Mandžuriji, nakon čega su pobjegli u Sovjetski Savez.

Sovjetsko vodstvo odabralo je Kim Il-Sunga kao budućeg vođu komunističkog režima u Sjevernoj Koreji (Lankov, 2013:8-9).

Između 1945. i 1948., Sovjetski Savez upravljao je Sjevernom Korejom, a „neprijatelji“ vlasti masovno su slani u sibirske gulage. Neki izvori navode da je tada do 1,5 milijuna stanovnika Sjeverne Koreje emigriralo iz države. Nakon ovog perioda, Sjeverna Koreja pod vlašću Kim Il-Sunga stječe sve veću autonomiju od Sovjetskog Saveza, a ekonomija se razvijala zahvaljujući nacionalizaciji dobara. Uz odobrenje Staljina, Kim Il-sung je 1950. godine započeo operaciju oslobađanja južnog dijela Korejskog poluotoka, koja je, unatoč optimističnim predviđanjima, rezultirala neuspjehom nakon uključenja Sjedinjenih Američkih Država u Korejski rat. Nakon milijuna izgubljenih života, granica je ostala gotovo nepromijenjena (Lankov, 2013:10-11).

Vizija idealne države koju je dijelilo sjevernokorejsko vodstvo predviđala je socijalističku utopiju u kojoj su radnici radili na golemim farmama te u tvornicama u državnom vlasništvu, pri čemu bi njihova rekordna produktivnost proizlazila iz ideološkog zanosa i ljubavi prema domovini (Lankov, 2013:16-19).

U desetljećima vladavine Kim Il-Sunga, razine kontrole stanovništva postale su jače nego u Staljinovom Sovjetskom Savezu, navodi Lankov (2013:34-40). Stanovništvo se prehranjivalo prema točno određenim smjernicama koje je izadala vlast. To su primarno bile namirnice poput žitarica i riže, a meso je bilo dostupno samo nekoliko puta godišnje. Svi radno sposobni muškarci morali su biti zaposleni, a zanimanja je dodjeljivala država. Bilo je moguće promijeniti posao, ali samo uz dopuštenje vlasti. Dozvola države također je bila potrebna pri promjeni mjesta stanovanja, kratkoročnih putovanja i izlaska iz države.

Tijekom kasnih 50-ih i 60-ih godina, stanovništvo je počelo biti klasno dijeljeno prema urođenim „kvalitetama“. Državni aparat Kim Il-Sunga proveo je nekoliko godina istražujući obiteljsku prošlost svakog stanovnika Sjeverne Koreje, prema čemu je stanovništvo razvrstano u sustav kasti nazvan *songbun*. Definirane kaste bile su „odan“, „kolebajući“ i „neprijatelj“, a svrstavanje u pojedinu kastu uglavnom je ovisilo o političkom djelovanju muških članova obitelji tijekom 40-ih i 50-ih godina 20. stoljeća. Neprijateljska klasa uključivala je građane u čijoj su obitelji bili kršćanski i budistički svećenici, privatni poduzetnici, prostitutke ili službenici tijekom japanske okupacije. Pripadnici ove klase bili su diskriminirani i imali su manje životne mogućnosti nego ostale klase – na primjer, nisu mogli upisati prestižne fakultete ili živjeti u glavnim gradovima. Pripadnici kolebajuće klase bili su svi oni čiji su potomci živjeli u Južnoj Koreji ili Kini, obitelji malih trgovaca, praktičari praznovjerja i drugi. Najprestižniji

poslovi bili su rezervirani za pripadnike odane klase poput istaknutih dužnosnika, potomka ratnih heroja te općenito osobe hvaljene od strane režima. *Songbun* sustav, temeljen na obiteljskoj časti, odnosno sramoti, služio je kao još jedan oblik kontrole stanovništva u kojemu su građani Sjeverne Koreje bili svjesni da djelovanjem protiv režima ne uništavaju samo svoj život, već i život čitave obitelji (Lankov, 2013:40-42).

Za vrijeme vladavine Kim Il-Sunga, prema Lankovu (2013:21), povećavao se broj incidenata u kojima su sjevernokorejski diplomati i visoki dužnosnici uhvaćeni u pokušaju krijumčarenja velike količine narkotika i krivotvorenog novca. Hastings, Wertz i Yeo (2021:4-5) o ilegalnom djelovanju Sjeverne Koreje navode proizvodnju droge, primarno heroina i metamfetamina, koje je distribuirala na strana tržišta koristeći državnu imovinu (npr. teretni brodovi i vojna vozila). Lankov (2013:22) navodi da su zabilježeni česti slučajevi kada su sjevernokorejski špijuni, iz upitnih razloga, vršili otmice (najčešće japanskih) stranih građana. Najpoznatiji slučaj bila je otmica poznatog južnokorejskog filmskog redatelja Shin Sang-oka i njegove žene, glumice Choi Eun-hee, koji su 1970-ih oteti po naredbi Kim Jong-ila. Par je proveo osam godina u zatočeništvu prije nego što su uspješno pobjegli (SCMP, 2018).

Proglašenjem Kim Jong-ila nasljednikom Kim Il-Sunga 1994. godine, Sjeverna Koreja postala je prva socijalistička monarhija na svijetu. Mnogi stručnjaci i promatrači predviđali su kolaps Sjeverne Koreje nakon smrti deficiranog vrhovnog vođe Kim Il-Sunga, pod dojmom da njegov sin jednostavno nije kompetentan preuzeti ovu ulogu. Noland (2004:14-17) iznosi mišljenje da je neočekivana pasivna reakcija sjevernokorejske populacije posljedica nepostojanja institucija koje bi mogle pretvoriti generalno nezadovoljstvo naroda u kolektivno djelovanje, kao što je bio slučaj u srušenim socijalističkim režimima iz prošlosti.

Obilježja vladavine Kim Jong-ila su masovna glad, razvoj *songun* principa, propadanje planske ekonomije te neuspješan pokušaj otvaranja Sjeverne Koreje.

Kim Jong-Il umro je 2011. godine, a naslijedio ga je njegov najmlađi sin Kim Jong-Un, koji je tada imao 27 godina. Kim Jong-Un nastavio je vojnu politiku svoga oca, ubrzavajući razvoj balističkih raketa i nuklearnog oružja. U narednih šest godina, provedena su četiri testiranja nuklearnog oružja. Dodatno, prezentirane su nove vrste balističkih raketa koje su mogle doseći Sjedinjene Američke Države. Kim Jong-un izgradnjom arsenala nuklearnog oružja pokušava osigurati Sjevernu Koreju od vanjske agresije, ali također direktno komunicira

s Južnom Korejom i Sjedinjenim Američkim Državama, pokušavajući utjecati na donošenje političkih odluka koje će pogodovati Sjevernoj Koreji (Obrambena obavještajna služba, 2021:8-10).

Mount i Berger (2019:6) opisuju početak vladavine Kim Jong-una 2011. godine, kao razdoblje kada je primarni cilj režima bio „očuvanje režima obitelji Kim pomoću represivnog sustava unutrašnje kontrole, ekonomskog razvoja i povećanja legitimiteta u vanjskim poslovima.“ Kim Jong-unova vlast provodila je ovu politiku nizom okrutnih i destabilizirajućih postupaka, poput davanja veće pozornosti vojnom umjesto ekonomskom razvoju, zarade kroz ilegalne aktivnosti u inozemstvu i povrede ljudskih prava na svim razinama. Međutim, od 2018. godine, evidentan je pomak fokusa na izgradnju ekonomije te stvaranje kredibiliteta u vanjskoj politici.

Ekonomске reforme pokrenute tijekom vladavine Kim Jong-Una, premda nisu donijele značajne promjene, predstavljaju politiku više okrenutu tržištu u odnosu na politike njegovih prethodnika. Reformama je poljoprivrednicima dozvoljeno zadržati do 60% uroda, a poduzeća sada smiju imenovati menadžere koji mogu pozitivno utjecati na produktivnost. Za razliku od svog oca, čija vladavina je bila obilježena stavljanjem vojske na prvo mjesto, Kim Jong-un vodi dvostranu politiku, u kojoj se centralna uloga s navodnim završavanjem nuklearnog arsenala prebacuje na ekonomski rast.

Usprkos tome što je vladavina Kim Jong-Una obilježena međunarodnim sankcijama, Sjeverna Koreja svejedno uspjeva ulagati u turističke komplekse i vojsku.

Državna vlast, kao što je i ranije navedeno, u rukama je dinastije Kim, jedine socijalističke monarhije na svijetu. Utemeljitelj Sjeverne Koreje, Kim Il-Sung, bio je gerilac u ratu protiv Japana, nakon čega su ga sovjetske vlasti postavile na vrhovnu poziciju u tek oslobođenoj Sjevernoj Koreji. Izgradio je svoj način upravljanja državom prema principima staljinizma i nacionalizma, oštro osudio svakog protivnika i na vlasti se okružio odanim pristašama koji nisu imali potrebno znanje za uloge koje su obnašali. Od samoga početka, država je bila podijeljena na kaste prema odanosti sustavu i imala utjecaja na svaki aspekt privatnog života stanovništva. Režim je temeljen na kontroli, nadziranju i ulaganju u vojsku.

1.3. *Juche* i *songun* principi

Razumijevanje Sjeverne Koreje nemoguće je bez razumijevanja principa *juche* i *songun*, koji služe kao ideološka vodilja čitave države te čija je uloga verificirana i samim Ustavom.

Ustav Sjeverne Koreje (2014) navodi da je DNRK „socijalistička domovina“ *juche* ideologije, kroz koju se ostvaruje vodstvo velikih vođa Kim Il-Sunga i Kim Jong-Ila. Kim Il-Sung smatra se kreatorom revolucionarne *juche* ideologije, pomoću koje je izgrađena neovisna i samodostatna država temeljena na vladavini naroda. Članak 3. Ustava odnosi se na implementaciju *juche* ideologije u sve pore države: „Demokratska Narodna Republika Koreja vođena je u svom djelovanju *juche* idejom i *songun* idejom, pogledom na svijet usredotočenom na narod, revolucionarnom ideologijom postizanja neovisnosti naroda.“ Naredni članci Ustava referiraju se na ulogu *juchea* u ekonomiji, znanosti, umjetnosti i odgoju.

Članak. 59. Ustava Sjeverne Koreje (2014) spominje ulogu *songun* principa u državi: „Misija oružanih snaga Demokratske Narodne Republike Koreje je braniti vodstvo revolucije, čuvati interese radnog naroda, braniti socijalistički sustav i tekovine revolucije te zaštititi slobodu, neovisnost i mir u zemlji od stranih agresora implementirajući revolucionarnu liniju temeljenu na *songunu*.“

Izdvojeni članci Ustava pokazuju važnost koju Sjeverna Koreja pridaje samodostatnosti, odnosno neovisnosti o drugima te strah od vanjskog utjecaja. Isozaki (2017:16) interpretira *juche* kao oslanjanje na samoga sebe, čije se tumačenje temelji na četiri osnovna principa. Autor navodi principe *juchea*: „ideološka autonomija, politička neovisnost, ekonomska samoodrživost i oslanjanje na samoga sebe u obrani“. Politička neovisnost odnosi se na stvaranje nezavisne političke diplomacije koja neće biti podčinjena stranim silama. Oslanjanje na sebe u obrani, kako Isozaki primjećuje, nije jednostavno za malu državu poput Sjeverne Koreje, što se manifestiralo kroz velika ulaganja u nuklearno naoružanje.

Songun princip postao je prepoznatljivo obilježje vladavine Kim Jong-Ila. Ova politička ideologija na prvo mjesto stavlja vojsku, a smatra se kako je najvjerojatnije nastao tijekom 1990-ih godina kao odgovor Sjeverne Koreje na promjene i turbulencije socijalističkih sustava u svijetu, poput protesta na Tiannamenskom trgu u Kini i raspadanja istočnoeuropskih socijalističkih država. Pretpostavlja se da je strah od ujedinjavanja vojske i naroda protiv državne vlasti uslijed niskog životnog standarda potaknuo Kim Jong-Ila na prioritiziranje vojske nauštrb naroda. Stavljanjem vojske na povlaštenu poziciju u odnosu na narod, Kim Jong-II je zaštitio svoju vladavinu (Isozaki, 2017:19-20).

Juche i *songun* principi obilježja su trenutnog režima Sjeverne Koreje pod vladavinom Kim Jong-Una . Često se zajedno nazivaju „Kimilsungizam-Kimjongilizam“, a Radnička stranka Koreje naziva se strankom kimilsungizma i kimjongilizma. Utjecaj ovih ideologija na narod Sjeverne Koreje vidljiv je kroz dokument „Deset načela za uspostavu monolitnog sustava vodstva“, koji stanovništvo zemlje mora znati napamet. Ovaj dokument potvrđuje poslušnost vladavini dinastije Kim te iznosi standarde koji bi trebali biti vodilje za ponašanje stanovništva, poput: „Moramo dati sve od sebe u naporima da ujedinito cijelo društvo revolucionarnom ideologijom Velikog Vođe Kim Il-Sunga.“ (Isozaki, 2017:19-20)

Sva područja djelovanja Sjeverne Koreje podređena su ideologijama *juche* i *songun*. *Juche* je utemeljio prvi sjevernokorejski vođa Kim Il-Sung te je njime definirana politika neovisnosti i samodostatnosti koja drži Sjevernu Koreju izoliranom od ostatka svijeta. Popratna ideologija *songun*, koju je utemeljio Kim Jong-Il, uzdiže sjevernokorejsku vojsku kao nužni uvjet državnog prosperiteta. Ova dva načina vođenja i upravljanja državom imaju sličnost s drugim socijalističkim režimima iz prethodnog stoljeća, u kojima je strah od vanjskog utjecaja i strah od vlastitog naroda rezultirao izolacijom, ekonomskom stagnacijom, sustavima nadzora stanovništva te povredama ljudskih prava.

2. GOSPODARSTVO SJEVERNE KOREJE

Gospodarstvo Sjeverne Koreje osmišljeno je kao planirana ekonomija čiji se dijelovi do detalja unaprijed planiraju kroz rad mnogobrojnih državnih tijela te po volji vrhovnog vođe. U takvoj ekonomiji, individualna poduzeća, odnosno proizvodne jedinice, nemaju moć individualnog planiranja ili utjecaja na vlastito poslovanje. Naznake slobodnog djelovanja vidljive su u popularnosti ilegalnih tržišta koja okupljaju sve društvene slojeve te čiji je legitimitet tijekom prethodnih desetljeća često dovođen u pitanje.

2.1. Planska ekonomija Sjeverne Koreje

Ovaj oblik ekonomije podrazumijeva državnu kontrolu u mikro i makroekonomskom smislu, a provodi se u skladu s načelima samodostatnosti, samoodrživosti i neovisnosti na kojima je Sjeverna Koreja izgrađena.

Razlike između socijalističke ekonomije Sjeverne Koreje i kapitalističke ekonomije Južne Koreje su u tome što je socijalistička ekonomija utemeljena na državnom, a ne privatnom vlasništvu, resursi su planski raspoređeni, a ne alocirani djelovanjem tržišta te je država, a ne individualni sudionici u ekonomiji, ta koja posjeduje pravo na donošenje ekonomskih odluka. Proizvodni resursi nalaze se u vlasništvu države te je njihova nacionalizacija u potpunosti završena 1958. godine (Yang, 2015:6).

Planska priroda sjevernokorejske ekonomije podrazumijeva da se država bavi svim dijelovima nacionalne ekonomije. Yang (2015:7-10) navodi područja državne kontrole od proizvodnje, distribucije, logistike i potrošnje dobara do investiranja, tehnološkog unapređenja, obuke i zapošljavanja radnika te inozemne trgovine. Na temelju donesenih makroekonomskih planova, vrhovna državna vlast utječe na ekonomske aktivnosti individualnih dionika (poput poduzeća i kućanstava) na mikroekonomskoj razini. Odluke se donose i provode vertikalno od vrha prema dnu sustava, a horizontalna komunikacija ili prijedlozi s dna sustava ne smatraju se pretjerano važnima. U centru organizacijske strukture planske ekonomije Sjeverne Koreje nalaze se organi za planiranje, ministarstva za specifične industrije i industrijski kompleksi. Na vrhu hijerarhije nalazi se Državna komisija za planiranje pod upravom Radničke stranke Koreje, dok su na dnu proizvodne jedinice. Entiteti s dna sustava vertikalnim usmjerenjem prema gore izvještavaju o svojim aktivnostima i rezultatima, središnji organi djeluju kao posrednici u razmjeni informacija, dok vrhovna tijela šalju upute i odluke vertikalno prema dolje. Na temelju razmijenjenih informacija, vrhovna tijela svakom nižem elementu hijerarhije dodjeljuju planirane projekte, nadgledaju njihovo izvršavanje te distribuiraju potrebne resurse. U ovom

sustavu, poduzeća su samo proizvođači, a svako poduzeće pod kontrolom je pripadnog ministarstva i komisije, odnosno upravljačkog biroa unutar tih tijela.

Od sredine 1950-ih godina u Sjevernoj Koreji vlada zakon raspodjele hrane po kojemu svakom građaninu pripada točno određena količina koju može konzumirati. Hrana se proizvodi na kolektiviziranim farmama, zatim distribuira u jednakim količinama poljoprivrednim djelatnicima i stanovnicima gradova bez obzira na količinu proizvedene hrane u godini. Država otkupljuje višak proizvodnje po određenim cijenama koje je odredila država, a poljoprivrednici ne mogu sami raspolagati proizvodom svoga rada. Samo radnici imaju pristup sustavu distribucije hrane te pomoću opskrbnih kartica izdanih na radnom mjestu mogu kupiti hranu po niskim cijenama koje je odredila država u centrima za distribuciju. Opskrbne kartice, takozvani kuponi, sadrže popis i količine odobrenih namirnica, a mogu se koristiti jednom mjesečno.

Dolaskom Kim Jong-Ila na vlast, plansko obilježje ekonomije Sjeverne Koreje počelo je oslabljivati. Hijerarhija tijela Radničke stranke Koreje, države i vojske koja je uspostavljena pod vlašću Kim Il-Sunga zanemarena je, te su sva područja političkog sustava jednakom mjerom stavljena pod direktnu kontrolu Kim Jong-Ila. Dotadašnja razgranata hijerarhija političkog sustava zamijenjena je neslužbenim sustavom koji Yang (2015:29-30) naziva „politikom bliskih suradnika“, odnosno Kim Jong-Il se u vođenju države oslanjao na svoje suradnike i pomoćnike čije je prijedloge odobravao ili odbijao. Dodatno, sve što je vrhovni vođa, često impulzivno izrekao, bez obzira na službeno ili neslužbeno okruženje, postalo bi službena direktiva ili politika koja je imala prednost u odnosu na donesene planove. Ovo je rezultiralo prevelikom količinom direktiva koje su prioritetno dolazile do nižih tijela hijerarhije, a koji su zatim zanemarili prethodno donesene planove.

Yang (2015:33-34) izdvaja najveću manu politike koja se temelji na prijedlozima, a to je da jedna osoba, odnosno vrhovni vođa, samostalno donosi sve važne državne odluke. Osim što je to veliki teret za individualnu osobu, također stvara zbunjenost i kaos u procesu donošenja odluka s obzirom na to da je nemoguće postići objektivnost, racionalnost i brzinu u donošenju odluka. Tijela političkog sustava koja donose prijedloge vrhovnom vođi uvijek će imati vlastite interese na prvom mjestu, a sama količina prijedloga rezultirala je time da su u nekim zabilježenim situacijama konfliktne prijedlozi dvaju različitih tijela bili odobreni.

Razgranata hijerarhija planske ekonomije koja je za vladavine Kim Il-Sunga uključivala brojna tijela i organe za planiranje te proizvodnju na različitim razinama vertikalnog usmjerenja, s dolaskom Kim Jong-Ila na vlast izgubila je ikakvu efektivnost i značaj koje je do tada imala.

Koncentracija sve moći odlučivanja na samo jednoj osobi prevelika je odgovornost te je ultimativno došlo do rasipanja ekonomskih planova, a nejasna politika razvoja dodatno je razorila ekonomiju Sjeverne Koreje.

2.2. Povijesni pregled gospodarskog razvoja Sjeverne Koreje

Po završetku Korejskog rata, Sjeverna Koreja bila je industrijski razvijenija od Južne Koreje te je u početku bilježila snažan ekonomski rast, što je iznenađujuće s obzirom na to da se danas Sjeverna Koreja uglavnom spominje u kontekstu nestašica hrane, resursa i prevladavajućeg siromaštva.

Glavni cilj razvoja Sjeverne Koreje nakon Korejskog rata bila je rekonstrukcija ekonomije. Zahvaljujući planinskom reljefu, zemlja je bogata mineralnim resursima, što je bio razlog razvijanja teške industrije uz okretanje hidroenergiji. Ekonomsko planiranje u poslijeratnom periodu bilo je usmjereno na snažnu industrijalizaciju koja je koristila industrijski kapital iz perioda japanske okupacije. Iako je Sjeverna Koreja u početku uspješno obnovila industrijsku proizvodnju, njezina ekonomija je ostala zatvorena u odnosu na ostatak svijeta. Inzistiranje na samodostatnosti prema *juche* principu rezultiralo je time da je cilj domaće proizvodnje gotovo isključivo zadovoljavanje vlastitih potreba te je trgovina bila limitirana čak i s drugim socijalističkim zemljama. Politika supstitucije uvoza (proizvodnja određenog dobra umjesto uvoza istoga) i financijska pomoć japanskih Korejaca rezultirali su umjerenim trendom ekonomskog rasta. Unatoč neovisnosti temeljenoj na *jucheu*, trend ekonomskog rasta u prethodnom stoljeću postojao je zahvaljujući sovjetskoj pomoći, koju je Sjeverna Koreja dobivala sve do 1990-ih godina (Chiang, 2022:2).

Hastings (2016, prema Hastings, Wertz i Yeo, 2021:4) uspoređuje Sjevernu i Južnu Koreju, zaključujući da su ekonomije ovih dviju država rasle usporedno do 70-ih godina prošloga stoljeća, kada je Sjeverna Koreja doživjela stagnaciju prouzrokovanu kontinuiranim nestašicama resursa, problem na koji su naišle i ostale planirane ekonomije.

Ovisnost Sjeverne Koreje o sovjetskom financiranju slična je ovisnosti ostalih istočnoazijskih zemalja o Sjedinjenim Američkim Državama, međutim, dok su ove zemlje koristile inozemnu pomoć za razvoj trgovine s naglaskom na izvozu, politika *juchea* spriječila je Sjevernu Koreju da postigne slične rezultate. Ulaganje u industrijalizaciju kupovinom stranog kapitala ostavilo je zemlju u dubokim dugovima. Cijena jednog od rijetkih proizvoda koje je Sjeverna Koreja izvozila, neželjeznih metala, izrazito je pala u 70-im godinama prošlog stoljeća nakon dvije naftne krize, što je imalo snažan utjecaj na povećanje duga. Kako bi otklonila sve veće

ekonomske probleme, Sjeverna Koreja se pokušala ekonomski otvoriti početkom 1980-ih, međutim rezultati nisu odražavali uspješnost susjednih zemalja. Chiang kao razloge neuspjeha navodi centralnu prirodu planske ekonomije ove države, dugotrajnu izolaciju od svjetske zajednice, zastarjelu infrastrukturu te, ključno, manjak odlučnosti koji je vrhovna vlast pokazala. Autor pretpostavlja da je sjevernokorejska vlast bila u strahu od političke nestabilnosti i gubitka kontrole koji bi se mogli pojaviti s ulaskom stranog kapitala i investicija u zemlju (Chiang, 2022:2-3).

Za razvoj Sjeverne Koreje, prema Lankovu (2016:3-5), bile su zaslužne druge države. Od 60-ih do 90-ih godina prošlog stoljeća, ekonomija Sjeverne Koreje uvelike je ovisila o (in)direktnoj pomoći Sovjetskog Saveza, Kine i drugih socijalističkih zemalja. Unatoč značajnoj pomoći ovih država, *juche* na kojemu je građena sjevernokorejska ekonomija nije dozvoljavao priznavanje strane pomoći. Ovisnost o pomoći izvana postala je evidentna sa smanjivanjem i povlačenjem sovjetskih i kineskih investicija 90-ih godina prošlog stoljeća. Uz povlačenje stranog novca, isti vremenski period bio je obilježen poplavama te izgubljenosti nakon smrti Kim Il-Sunga. Do tada, stanovništvo Sjeverne Koreje preživljavalo je zahvaljujući racijama žitarica. Poljoprivredna proizvodnja oslanjala se na mineralna gnojiva i električne sustave navodnjavanja, međutim, ovisila je o sovjetskoj jeftinoj nafti i zamjenskim dijelovima koji su ukidanjem sovjetske pomoći postali nedostupni. Poljoprivredni kolaps rezultirao je gladi koja je trajala do 2000. godine. Yang (2015:36) o racijama hrane tijekom 1990-ih navodi da se državna vlast odrekla te odgovornosti i prepustila rješavanje problema nestašice hrane lokalnim vlastima. Lankov (2016:5) navodi da je broj umrlih od gladi tijekom ove krize bio između 500.000 i 600.000. Prema Yangu (2015:36), prava brojka nikada neće biti poznata, a autor ga stavlja između dvjesto tisuća i tri milijuna.

Yang (2015:24) opisuje godine masovne gladi između 1994. i 1997. godine nazivajući sjevernokorejsku ekonomiju u tom periodu „rupom bez dna“. Ekonomija Sjeverne Koreje smanjivala se devet godina zaredom od 1990. do 1998. godine, a BDP se smanjio za 30%. Smanjena proizvodnja rezultirala je nestašicom sirovina i gotovim kolapsom centralnog sustava distribucije. Posljedično, opseg kontrole Državne komisije za planiranje smanjio se i danas više nije sveobuhvatan kao što je bio u desetljećima nakon Korejskog rata. Kako je opseg djelovanja ovog tijela smanjen sa smanjenjem količine resursa dostupnih za distribuciju, Yang pretpostavlja da se uglavnom bavi strateškim planiranjem te da više ne kontrolira rad svih poduzeća u Sjevernoj Koreji. Doneseni planovi podložni su iznenadnim promjenama uslijed manjka resursa, a, kako je navedeno u prethodnom potpoglavlju, odluka vrhovnog vođe može

poništiti i promijeniti planirane projekte Komisije čak i ako su već započeti. Posljedično, planovi imaju važnost samo na papiru, dok cjelokupna ekonomija ovisi o odlukama vrhovnog vođe.

Obećavajući rezultati ulaganja u industrijalizaciju tijekom poslijeratnog perioda pokrenuli su ekonomiju Sjeverne Koreje, koja je tada bila uspješnija od ekonomije Južne Koreje. Međutim, inzistiranje na samodostatnosti *juche* principa zbog kojega se država izolirala od svjetskog tržišta dovelo je do ekonomske katastrofe čim je sovjetski i kineski novac povučen iz proračuna. BDP Sjeverne Koreje danas je niži nego prije trideset godina, uslijed rastuće populacije koju država ne uspijeva prehraniti. S druge strane, Sjeverna Koreja danas se sve više ekonomski i politički otvara te su vidljivi početci decentralizacije. Vrijeme će pokazati koliko će ove promjene biti uspješne, s obzirom da su se slični pokušaji događali i u prošlosti sa slabim rezultatima.

2.3. Nova ilegalna tržišta Sjeverne Koreje

Period masovne gladi 90-ih godina prošloga stoljeća, tijekom kojega je nacionalni sustav distribucije hrane prestao raditi, a zbog kojega je stotine tisuća ljudi umrlo od gladi, pokrenuo je ekonomski preokret u državi čije se posljedice vide i danas.

Populacija Sjeverne Koreje danas broji 25 milijuna stanovnika, a informacije o njima teško su dostupne. Chiang (2022:1) analizira izvore o sjevernokorejskom gospodarstvu, na temelju čega pokušava stvoriti realnu sliku zaposlenika u određenim sektorima. Prema podacima UN-a iz 2020., više od polovine stanovnika bavilo se poljoprivredom, dok je 13% stanovništva bilo zaposleno u sektoru industrije i 34% u uslužnim djelatnostima. S druge strane, podaci Svjetske banke navode da 62% stanovništva živi u urbanim sredinama te stoga nije vjerojatno da se bave poljoprivredom. Autor ističe mogućnost da, zbog malih nadnica, radnici registrirani za rad u poljoprivredi zapravo rade u drugim sektorima. Visoka koncentracija stanovništva u gradovima može biti povezana s porastom ilegalnih tržišta koja nisu dio službenih podataka.

Kolaps sjevernokorejske ekonomije u 90-im godinama prošlog stoljeća te odustajanje vlasti od pomaganja narodu, ostavilo je stanovništvo Sjeverne Koreje prepušteno samom sebi. Većina ljudi se okrenula traganjem za hranom u prirodi te uzgajanjem vlastite hrane, dok su oni koji su uspjeli pribaviti višak hrane ili dobara obavljali razmjenu i prodavali na tržištu. Mnogi su ilegalno prelazili granicu s Kinom kako bi prodali dobra za čvrstu valutu. Male poljoprivredne tržnice, koje je vlast u početku namjerno ignorirala, nakon gladi su se pretvorile u masivna neslužbena tržišta. Počele su se stvarati neformalne mreže kojima je omogućen prijenos hrane,

informacija, oružja, narkotika i ljudi unutar zemlje te u okolnim zemljama. Haggard i Noland (2007 prema Hastings, Wertz, Yeo, 2021:4) zaključuju: „...ekonomski kolaps i neuspjesi vlade rezultirali su procesom marketizacije od dna.“

Početna reakcija Kim Jong-Ila na masovnu glad i porast broja neslužbenih tržišta bila je zaustaviti aktivnosti koje je procijenio opasnima za režim. Sredinom 2002. godine, činilo se da se Kim Jong-Il pomirio s postojanjem slobodnih tržišta zato što ih je ozakonio i decentralizirao sustav donošenja odluka, čime su poduzeća dobila veću autonomiju (Hastings, Wertz i Yeo, 2021). Unatoč nadama o otvaranju države nastalih tijekom reformi koje je Kim Jong-Il provodio 2002. godine, cilj ovih mjera bio je obnavljanje sustava distribucije hrane i ponovno uspostavljanje kontrole nad stanovništvom. Kada je vlada dozvolila autonomiju određenim poduzećima, ove mjere nisu donesene zbog promjene u državnoj politici, već su bile nužne uslijed manjka sirovina. Između 2005. i 2008. godine, Kim Jong-Il je pokrenuo niz postupaka s ciljem povlačenja prethodnih mjera i smanjenja rasta tržišne aktivnosti, čime je postalo jasno da vrhovni vođa više vrednuje očuvanje kontrole nad društvom, nego gospodarski rast (Parachini et al., 2020:48).

Hastings, Wertz i Yeo (2021:5) navode neke mjere kojima je režim Kim Jong-Ila pokušao spriječiti stvaranje tržišta. U 2005. godini, dogodio se pokušaj ponovne uspostave sustava distribucije hrane uslijed kojega je zabranjena prodaja žitarica. Nadalje, u 2007. godini ženama, koje čine većinu trgovaca na ovim tržištima, zabranjeno je sudjelovanje na tržištu. Vlast je 2008. godine odlučila da će tržišta raditi samo tri dana tjedno. Najstroži potez protiv ilegalnih tržišta napravljen je 2009. godine, kada je vlada snizila vrijednost sjevernokorejske valute won, čineći bezvrijednom svu uštedevinu koje je stanovništvo zaradilo trgovinom. Konstantni naponi vlasti da spriječi rast tržišta prouzrokovali su pobude i proteste stanovništva, a vlast je, tražeći žrtvu, pogubila službenika proglašenog krivim (Hastings, Wertz, Yeo, 2021:6).

Bez obzira na zabrane i restrikcije, ilegalno tržište raste svakim danom, pa tako i za vrijeme vladavine Kim Jong-Una. Podaci iz 2017. godine pokazuju da je u državi navodno više od 600,000 prodajnih štandova, odnosno po jedan za svakih 40 stanovnika Sjeverne Koreje. Poljoprivredno tržište Toksan sadrži 8,000 štandova, a procjenjuje se da oko četiri milijuna stanovnika Sjeverne Koreje zarađuje trgovinom na ovakvom tržištu. Kim Jong-Un je iznošenjem novih mjera 2014. godine na određeni način podržao ilegalno tržište – dozvolama određene razine autonomije poduzeća, zadržavanja profita i privatnih investicija (Hastings, Wertz, Yeo, 2021:6).

Dok su svi radno sposobni muškarci zaposleni, u danim ženama, koje su većinom domaćice, bilo je dozvoljeno ostate kod kuće. Stoga, većina ponuđača na tržištima su žene koje privređuju kako bi prehranile obitelji. Štoviše, pripadnici diskriminiranih *songbun* klasa najviše su profitirali od pojave tržišta. Ono što je nekada sputavalo karijerno napredovanje, sada je moglo pomoći Sjevernokorejcima. Rodbina iz stranih zemalja, najčešće Kine, mogla je dati početni kapital (a čak su i mali iznosi u drugim zemljama bili velike svote u Sjevernoj Koreji) poslovne savjete te sudjelovati u poslovnim poduhvatima. Neslužbene trgovinske veze s Kinom, prema Lankovu (2013:87), provučene su kroz sve elemente i aktivnosti ilegalnog tržišta. Sjevernokorejski trgovci uvoze kineske proizvode, poput hrane, odjeće, obuće i tehnologije kako bi ih prodavali. Utjecaj Kine očitava se i kroz kinesku valutu juan, kojom se plaćaju svi veći iznosi, a koja se koristi jer je manje volatilna od sjevernokorejske (Lankov, 2013:83).

Jedan od većih državnih problema koji je pratio razvoj ilegalnog tržišta, kako navodi Lankov (2013:85-87), bio je porast kriminalnih aktivnosti, najčešće krađa. Radnici i nadzornici krali su sve što se moglo odnijeti iz državnih poduzeća kako bi prodali, a vlast je pokušala suzbiti problem strogim kaznama koje su u nekim slučajevima rezultirale i javnim smaknućima. Uočen je i porast u proizvodnji i distribuciji narkotika oko 2005. godine. Za razliku od prethodnih incidenata s narkoticima u kojima je za proizvodnju bila odgovorna sama vlast Sjeverne Koreje, ovaj put su privatni poduzetnici otkrili financijski potencijal ovog tržišta.

Međutim, postoje i negativne posljedice marketizacije u Sjevernoj Koreji. Kao posljedica marketizacije, sve manji broj ljudi akumulira sve veće bogatstvo te se stvaraju monopolske i oligopolske strukture, kako u svijetu, tako i u Sjevernoj Koreji, primjećuje Yang (2015:81). Pojačanje zakonskih regulativa koje je započelo 2007. godine, s vrhuncem u valutnoj reformi, preraspodijelilo je bogatstvo na način da se bogati još više bogate, a siromašni postaju siromašniji. Regulacije su išle u korist financijski stabilnijim sudionicima tržišta zato što su smanjile konkurenciju, dok su mali trgovci koji su trgovali kako bi preživjeli bili izgurani s tržišta.

Hastings, Wertz i Yeo (2021:32) mišljenja su da sjevernokorejska vlast neće prihvatiti političke reforme u skoroj budućnosti.

Tijekom najtežeg perioda u nedavnoj povijesti Sjeverne Koreje, stanovništvo je vlastitom snalažljivošću pokrenulo paralelnu, odnosno neslužbenu ekonomiju pomoću ilegalnog tržišta u kojemu danas sudjeluje petina ukupne populacije Sjeverne Koreje. Grupiranje stanovništva oko ilegalnih tržišta izvor je straha za vlast Sjeverne Koreje, koja je u nekoliko navrata ozbiljno

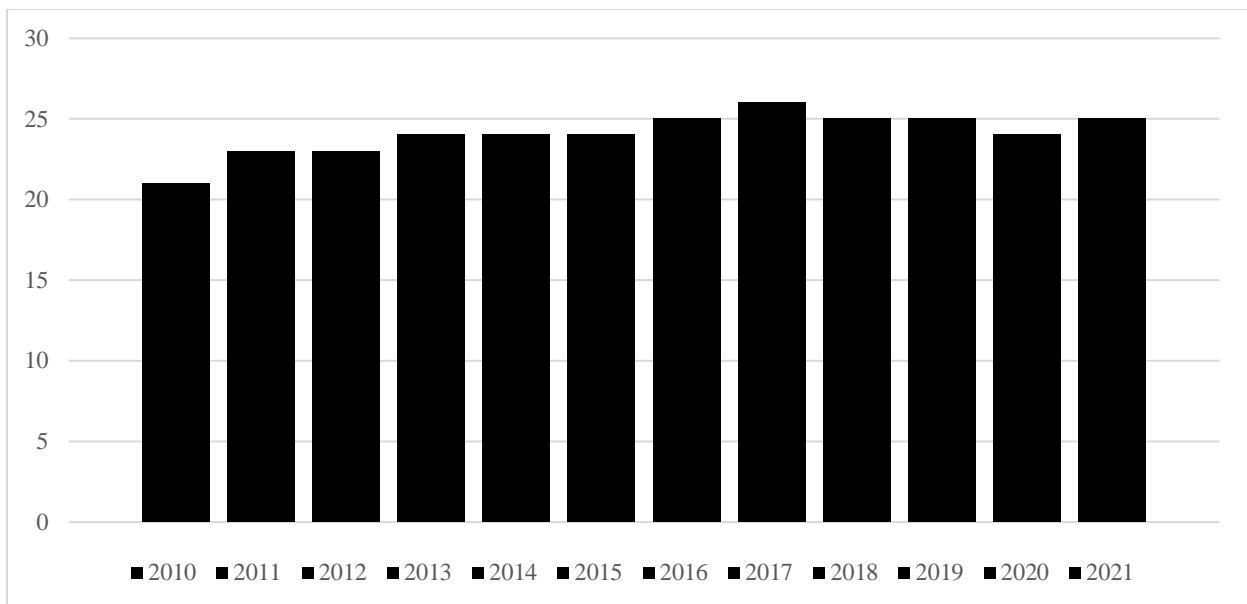
destabilizirala ovaj dio ekonomije. Daljnji razvoj slobodnih tržišta pod utjecajem je negativnih aspekata marketizacije, poput širenja jaza između bogatih i siromašnih te također ovisi o reakciji vlasti koja se u svakome trenutku može promijeniti.

3. KRETANJE GOSPODARSKIH POKAZATELJA U SJEVERNOJ KOREJI

S obzirom na to da su službene informacije koje Sjeverna Koreja objavljuje o svom gospodarstvu objavljene u svrhu idealiziranja stanja u državi i skrivanja brojnih problema s kojima se sjevernokorejsko gospodarstvo susreće, obrađeni su podaci objavljeni od strane različitih instituta za statistiku. Mnogi podaci koji bi u drugim situacijama bili uključeni u ovo poglavlje, nedostupni su za Sjevernu Koreju.

Grafikon 1. prikazuje promjene u nominalnom BDP-u u milijardama eura u razdoblju od 2010. do 2021. godine. Evidentno je da je nominalni BDP imao najmanju vrijednost (21 milijardu eura) u 2010. godini, pokazujući trend rasta do 2017. godine, kada je iznosio 26 milijardi eura. Nakon ove točke uslijedila je stagnacija, a zatim pad nominalnog BDP-a u 2020. godini, što se može objasniti početkom krize COVID-19. U 2021. godini primjetan je rast nominalnog BDP-a. Prema Yoon (2022), stavljajući u odnos nominalni BDP Sjeverne i Južne Koreje, Južna Koreja je u istom vremenskom periodu ostvarivala kontinuirani trend rasta, od 930 milijardi eura u 2010. godini, do 1460 milijardi eura u 2021. godini, što je gotovo šezdeset puta više od nominalnog BDP-a Sjeverne Koreje u 2021. godini.

Grafikon 1. Nominalni BDP Sjeverne Koreje u razdoblju 2010.-2021. u milijardama eura

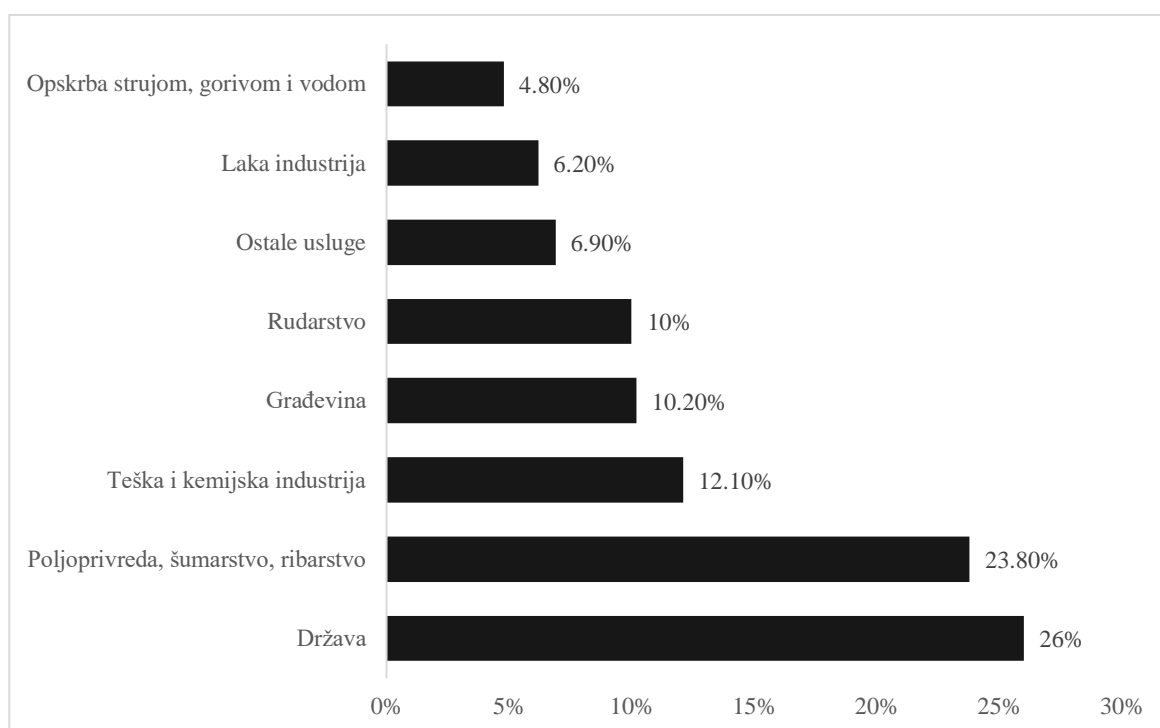

Izvor: Yoon, L. (2022). *Comparison of the nominal gross domestic product (GDP) between South Korea and North Korea from 2010 to 2021*. Statista.com <https://www.statista.com/statistics/1035390/south-korea-gdp-comparison-with-north-korea/>

(26.06.2023.)

Na Grafikonu 2. prikazan je udio pojedinih sektora u nominalnom BDP-u Sjeverne Koreje u 2021. godini. Najveći udio (26%) zauzimaju državne usluge, odnosno prihod od usluga ili jedinica u vlasništvu države i lokalnih vlasti (npr. zemljišna renta), što je karakteristično za zemlje u kojima je prisutna visoka razina državnog vlasništva. Na drugom mjestu nalaze se poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, odnosno primarne djelatnosti (23,80%). Zajedno, ove dvije kategorije čine polovicu nominalnog BDP-a Sjeverne Koreje. Drugu polovicu čine teška i kemijska industrija (12,1%), građevina (10,2%), rudarstvo (10%), ostale usluge koje se odnose na trgovinu na veliko i malo, prehrambene i smještajne usluge, transport, komunikacije, financije, osiguranje i nekretnine (6,9%), laka industrija (6,2%) te opskrba strujom, gorivom i vodom (4,8%).

Grafikon 2. Udio industrija u nominalnom BDP-u Sjeverne Koreje u 2021. godini

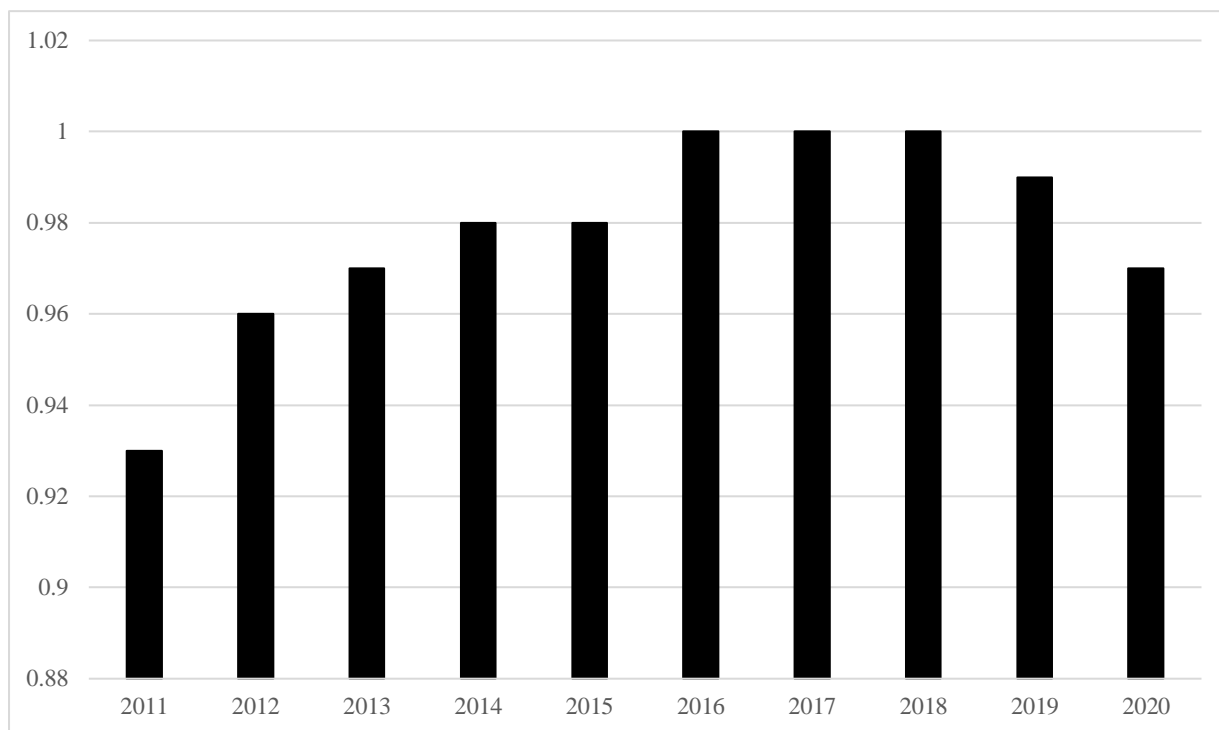
Izvor: Yoon, L. (2023). *North Korea's proportion of production in total nominal GDP in 2021*. Statista.com.

<https://www.statista.com/statistics/747709/north-korea-proportion-of-production-in-nominal-gdp-by-industry/> (26.06.2023)

Na Grafikonu 3. predočene su vrijednosti bruto nacionalnog dohotka, odnosno vrijednosti svih proizvoda i usluga u Sjevernoj Koreji u milijardama eura u razdoblju između 2011. i 2020. godine. Do 2018. godine prisutan je trend rasta te je vrijednost BND-a narasla od 0,93 milijarde eura do jedne milijarde eura, nakon čega je uslijedila stagnacija i pad u 2019. godini, dok zadnji podaci iz 2020. godine pokazuju povratak na vrijednosti iz 2013. godine (0,97 milijardi eura).

Južna Koreja je ostvarivala kontinuiran rast BND-a u istom razdoblju te Yoon (2022b) navodi da je u 2020. godini njezin BND bio više od 27 puta veći od BND-a Sjeverne Koreje.

Grafikon 3. BND Sjeverne Koreje u razdoblju 2011.-2020. u milijardama eura

Izvor: Yoon, L. (2022). *Comparison of the gross national income (GNI) per capita between South Korea and North Korea from 2011 to 2020*. Statista.com. <https://www.statista.com/statistics/1035411/south-korea-gni-per-capita-comparison-with-north-korea/> (26.06.2023.)

Tablica 1. prikazuje neke ekonomske podatke o Sjevernoj Koreji u razdoblju od 2005. do 2021. godine. Dok ne postoje informacije o *per capita* BDP-u za 2021. godinu, on se povećao od nešto manje od petsto dolara do nešto manje od šesto dolara u razdoblju od 2005. do 2015. godine. Nakon 2005. godine prisutan je pad realnog BDP-a, koji se povećavao od 0,47 u 2010. godini do 2,94. u 2021. godini, dakle trend pada realnog BDP-a u Sjevernoj Koreji prisutan je i danas.

Tablica 1. Ekonomski podaci o Sjevernoj Koreji u razdoblju 2005.-2021.

	2005.	2010.	2015.	2021.
BDP per capita (€)	495,79	517,78	591,10	-
Rast realnog BDP-a	3,76	-0,47	-1,14	-2,94

Izvor: *GENERAL PROFILE: KOREA, DEM. PEOPLE'S REP. OF.* (2022). Unctadstat.com. <https://unctadstat.unctad.org/countryprofile/generalprofile/en-gb/408/index.html> (26.06.2023.)

U Tablici 2. predočeni su podaci o ukupnoj trgovini Sjeverne Koreje u razdoblju od 2005. do 2021. godine u milijunima eura. U periodu do 2015. primjetno je povećanje uvoza i izvoza. Uvoz se kontinuirano povećavao od 1,2 milijarde eura u 2005. godini do 3,8 milijardi eura u 2015. godini. Izvoz se također povećavao, od gotovo 2,5 milijardi eura u 2005. godini do gotovo 4,5 milijardi eura u 2015. godini. Unatoč tome što je trgovinska bilanca bila negativna u ovim godinama, razmak između uvoza i izvoza se smanjivao te se ona smanjila s negativnih 1,26 milijardi u 2005. godini na negativnih 614 milijuna u 2015. godini. U kontekstu prethodnih godina, 2021. godina predstavlja značajno smanjenje uvoza i izvoza – uvoz je ove godine iznosio 120 milijuna eura, a izvoz nešto manje od 450 milijuna eura te je trgovinska bilanca gotovo dvostruko smanjena na negativnih 329 milijuna eura.

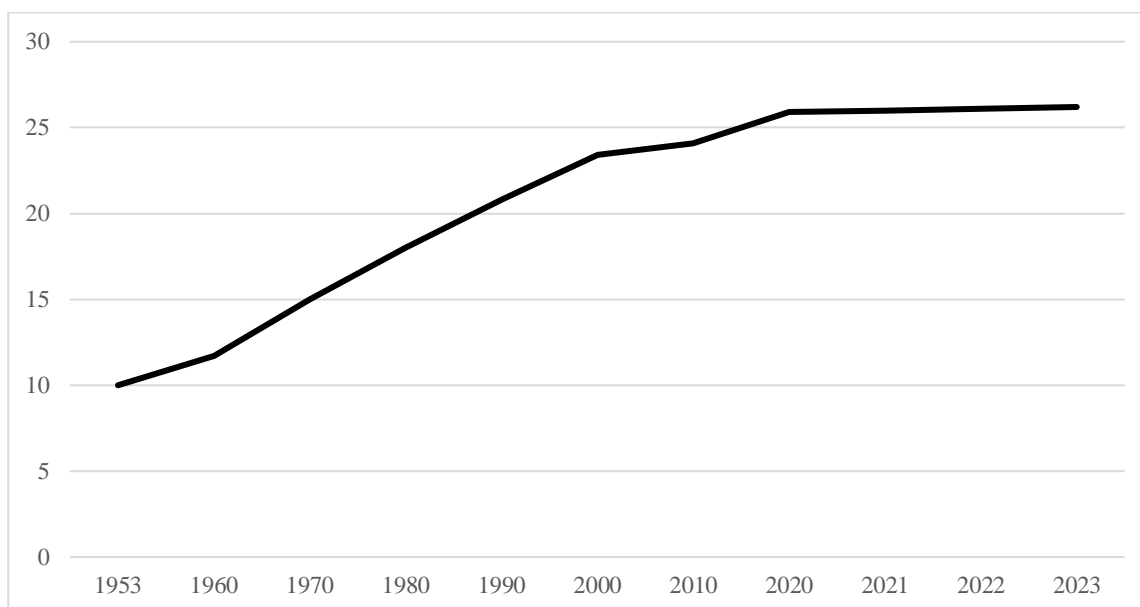
Tablica 2. Ukupna trgovina Sjeverne Koreje u razdoblju 2005.-2021 u milijunima eura

	2005.	2010.	2015.	2021.
Uvoz	1.226,36	2.341,81	3.805,56	120,07
Izvoz	2.491,21	3.235,46	4.419,65	449,11
Trgovinska bilanca	-1.264,85	-893,65	-614,09	-329,04

Izvor: *GENERAL PROFILE: KOREA, DEM. PEOPLE'S REP. OF.* (2022). Unctadstat.com.
<https://unctadstat.unctad.org/countryprofile/generalprofile/en-gb/408/index.html> (26.06.2023.)

Prema podacima Worldpopulationreview.com (2023) prikazanima na Grafikonu 4., a koji se odnose na podatke i projekcije UN-a, populacija Sjeverne Koreje ostvarivala je kontinuirani trend rasta od 1953. godine, kada je iznosila 10 milijuna, udvostručavajući se u narednih 40 godina. Broj stanovnika Sjeverne Koreje u 2021. godini iznosio je 26 milijuna, a projekcije UN-a pretpostavljaju da ovaj broj u 2023. godini iznosi 26,2 milijuna. Prema tome, Sjeverna Koreja je 56. zemlja na svijetu po broju stanovnika. Dnevno se u Sjevernoj Koreji rodi 927 ljudi, a umre 680 ljudi, odnosno svakih 115 sekundi dogodi se jedno rođenje, a svake 132 sekunde jedna smrt.

Grafikon 4. Stanovništvo Sjeverne Koreje u milijunima u razdoblju 1953.-2023.

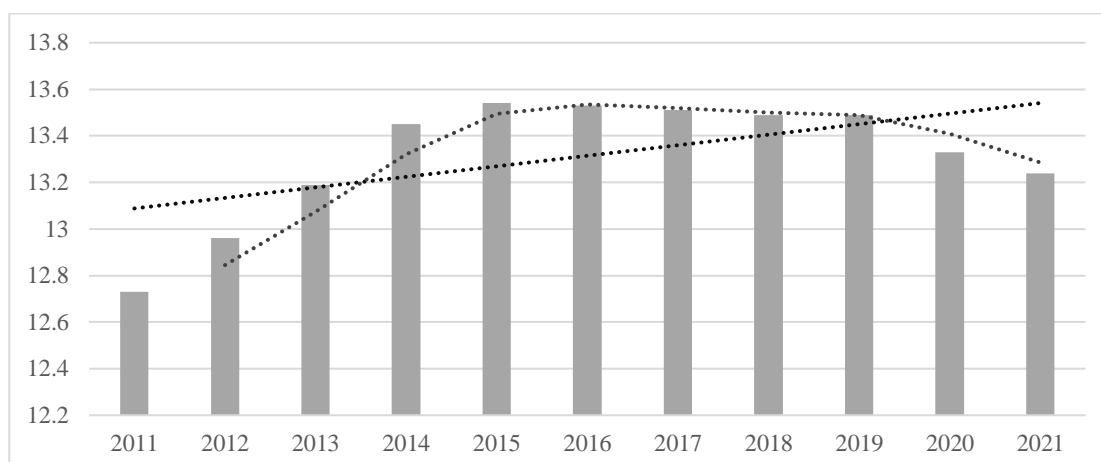

Izvor: North Korea Population 2023 (Live) (2023). Worldpopulationreview.com.

<https://worldpopulationreview.com/countries/north-korea-population> (26.06.2023.)

Na Grafikonu 5. prikazana je sjevernokorejska stopa nataliteta na tisuću stanovnika u razdoblju između 2011. i 2021. godine. Trend rasta stope nataliteta bio je prisutan u periodu između 2011. godine, kada je ona iznosila 12,73, i 2015. godine, kada je vrijednost stope nataliteta iznosila 13,54. Nakon toga, stopa nataliteta obilježena je blagim padom, konačno iznoseći 13,24 u 2021. godini. Projekcije UN-a (Worldpopulationreview.com, 2023) predviđaju kontinuirani trend pada stopa nataliteta, a time i populacije Sjeverne Koreje, navodeći da će populacija ove zemlje do 2059. godine iznositi 24 milijuna.

Grafikon 5. Stopa nataliteta na tisuću stanovnika u Sjevernoj Koreji u razdoblju 2011.-2021.

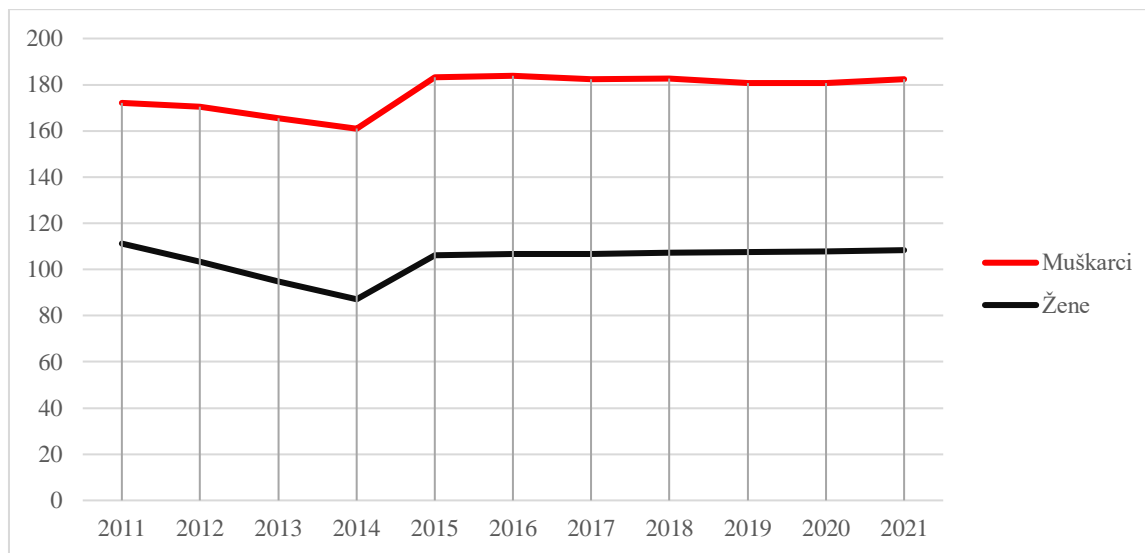

Izvor: O'Neill, A. (2023). North Korea: Birth rate from 2011 to 2021. Statista.com.

<https://www.statista.com/statistics/976972/crude-birth-rate-in-north-korea/> (26.06.2023.)

Što se tiče stope mortaliteta, koja se odnosi na vjerojatnost smrti stanovnika između petnaest i šezdeset godina, odnosno vjerojatnosti da će petnaestogodišnjak umrijeti prije nego što navrší šezdeset godina, njezine vrijednosti su prikazane na Grafikonu 6. Stopa mortaliteta podijeljena je prema spolu i odnosi se na mortalitet na tisuću stanovnika Sjeverne Koreje u razdoblju između 2011. i 2021. godine. Odmah je uočljivo da muškarci imaju veće stope mortaliteta nego žene, što se može povezati s činjenicom da su žene u Sjevernoj Koreji češće kućanice i trgovkinje, dok se muškarci bave poslovima koji mogu biti opasniji po život (s obzirom na stanje radničkih prava u Sjevernoj Koreji). Postojao je trend smanjenja stupnja mortaliteta u periodu do 2014. godine, kada je ostvarena najniža stopa mortaliteta (160,95 za muškarce i 87,1 za žene). Međutim, nakon ove godine pojavljuje se suprotan trend rasta mortaliteta koji je prisutan i u zadnjim podacima iz 2021. godine, prema kojima na tisuću stanovnika 182 (18,2%) muškarca i 108 (10,8%) žena ne dožive dob od šezdeset godina. Prema ovim podacima, pandemija COVID-19 nije vidljivo utjecala na stopu mortaliteta, međutim, ovo se može pripisati manjku pouzdanih izvora o utjecaju koronavirusa na Sjevernu Koreju. Za usporedbu, u Hrvatskoj je, prema O'Neillu (2023), 2021. godine na tisuću ljudi umrlo šesnaest osoba, dok je u prethodnim godinama taj broj iznosio između dvanaest i trinaest osoba.

Grafikon 6. Stopa mortaliteta prema spolu na tisuću stanovnika u Sjevernoj Koreji u razdoblju 2011.-2021.

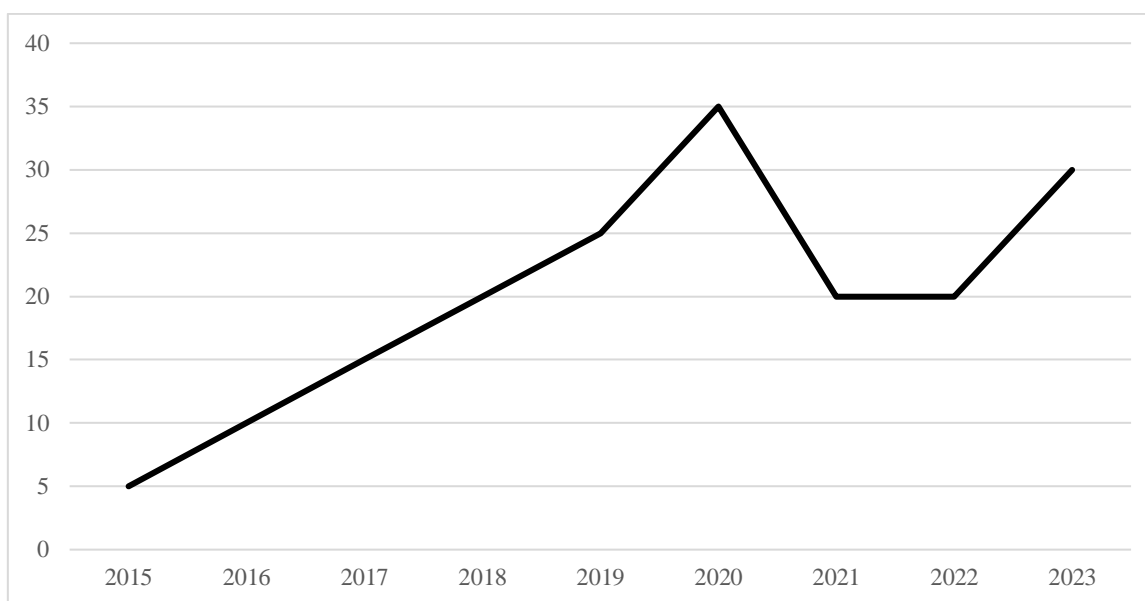
Izvor: O'Neill, A.(2023). North Korea: Adult mortality rate from 2011 to 2021 (per 1,000 adults), by gender. Statista.com. <https://www.statista.com/statistics/976143/adult-mortality-rate-in-north-korea-by-gender/> (26.06.2023.)

Grafikon 7. prikazuje broj nuklearnih glava u Sjevernoj Koreji u razdoblju od 2015. do 2023. godine. Ovaj broj je na početku perioda mjerenja iznosio 5 te je ostvarivao rast do 2020. godine, kada je iznosio 35, nakon čega je stagnirao na 20 do 2022. godine, dok je u 2023. godini iznosio

30. Prema Yoon (2022c), udio vojnih izdataka u BDP-u Sjeverne Koreje u periodu od 2018. do 2021. godine iznosio je 24%, zbog čega je Sjeverna Koreja prva država na svijetu prema postotnom trošku na vojsku.

Uspoređujući Sjevernu i Južnu Koreju, Sjeverna Koreja ne ostvaruje slične razvojne i ekonomske uspjehe. S obzirom na nominalni BDP, Sjeverna Koreja otprilike stoji na istom mjestu od 2011. godine, postizući iznos od 25 milijardi eura 2021. godine, dok je ova vrijednost kod Južne Koreje iznosila šezdeset puta više. Realni BDP, prema nekim izvorima, pokazuje trend pada od 2010. godine, koji je u 2021. godini skoro utrostručen u odnosu na 2015. godinu. Polovinu BDP-a Sjeverne Koreje čine država te primarni sektor djelatnosti, što pokazuje nerazvijenost ostalih sektora djelatnosti i jaku ulogu države. Aproximacije BDP *per capita* nisu dostupne za 2021. godinu, dok posljednje informacije navode da je 2015. godine iznosio nešto manje od 600 eura po stanovniku. Stagnacija je prisutna i kod iznosa BND-a u prethodnom desetljeću, koji je pao ispod milijarde eura u 2020. godini.

Grafikon 7. Broj nuklearnih glava u Sjevernoj Koreji u razdoblju 2015.-2023.

Izvor: Estimated number of nuclear warheads per country in each year from 1945 to 2023. (2023). Statista.com.
<https://www.statista.com/statistics/1071026/nuclear-warheads-per-country-historical-development/> (26.06.2023)

Gospodarstvo Sjeverne Koreje u 2021. godini obilježeno je značajnim padom iznosa ukupnog izvoza i uvoza, od kojih je izvoz kontinuirano bilježio veće troškove od prihoda uvoza. Uvoz se smanjio trideset puta u odnosu na podatke iz 2015. godine, dok se izvoz smanjio deset puta. Na ove promjene utjecale su pojačane internacionalne sankcije kojima se ograničila ionako slaba sjevernokorejska trgovina. Što se tiče populacije Sjeverne Koreje, ona se gotovo

utrostručila u odnosu na 50-e godine prošloga stoljeća te se danas pretpostavlja da Sjeverna Koreja ima 26 milijuna stanovnika. Na tisuću stanovnika, dogodi se između trinaest i četrnaest rođenja, međutim, prisutan je trenutno slab trend pada stope nataliteta, za kojeg stručnjaci smatraju da će biti izraženiji u narednim desetljećima. Stopa mortaliteta je iznimno visoka, pogotovo za muškarce, te od tisuću stanovnika Sjeverne Koreje preko 180 muškaraca i preko 100 žena neće doživjeti 60. godinu života. Ova činjenica može se pripisati lošim životnim uvjetima u Sjevernoj Koreji, koja je kontinuirano obilježena glađu, bolešću i nepostojanju sigurnosti na radu. Specifičnost sjevernokorejskog gospodarstva je u tome što je Sjeverna Koreja prva država u svijetu po trošenju na vojsku, što je u skladu sa *songun* principom. Značajni resursi ulažu se i u nuklearno naoružanje. Ovi statistički podaci prezentiraju Sjevernu Koreju kao siromašnu zemlju koja unatoč stagnaciji i nerazvijenosti gospodarstva svejedno ulaže četvrtinu svoga BDP-a u vojsku.

4. POVREDE LJUDSKIH PRAVA U SJEVERNOJ KOREJI

Većina informacija o statusu ljudskih prava u Sjevernoj Koreji dolazi od humanitarnih udruga i svjetskih organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava te prebjega koji su uspješno emigrirali u druge države. Nemoguće je pronaći službene informacije koje dolaze od vlade Sjeverne Koreje, a koje na objektivan način prikazuju realnu sliku ljudskih prava u državi. Dostupne informacije o događanjima u Sjevernoj Koreji izazivaju šok i sablazan kod svjetske javnosti koja zahtjeva internacionalnu intervenciju. Sankcije i restrikcije inozemnih vlada kojima se pokušavaju osigurati osnovna ljudska prava stanovništva Sjeverne Koreje pokazuju pozitivne rezultate, ali oni su još uvijek sporo realizirani, često indiciraju samo male pomake naprijed, dok je Sjeverna Koreja na iznimnom odmaku od ostatka svijeta.

4.1. Državni nadzor

Funkcioniranje iznimno nepravednog i kontrolirajućeg sustava Sjeverne Koreje, u kojemu su većini stanovništva u nekoj mjeri zakinuta ljudska prava, moguće je jedino uz strog i kontinuiran nadzor države. Kontrola mišljenja javnosti odvija se na svim razinama, a bilo kakav izraz nezadovoljstva ili pobune kažnjava se.

Ljudska prava stanovnika Sjeverne Koreje podređena su potrebama države i Radničke stranke. Worden (2008:272) o usklađivanju potreba države i stanovništva navodi da Sjeverna Koreja koristi „edukaciju, masovnu mobilizaciju, uvjeravanje, izolaciju, prijetnje, prisilu, strah, zastrašivanje i ugnjetavanje“ kako bi potaknula društveni i politički konformizam među stanovništvom. Obavještajne i interne službe koriste se metodama propagande i političke indoktrinacije.

Nepovredivost osobe i mjesta stanovanja te privatnost korespondencije zaštićene su ustavom Sjeverne Koreje. Unatoč tome, sjevernokorejska vlast, koristeći mrežu doušnika, vrši sustavne i stroge kontrole nad stanovništvom Sjeverne Koreje. Stanovništvo je podvrgnuto sigurnosnim provjerama i nadzorom svih oblika komunikacije. Autori anonimnih pritužbi i peticija koje kritiziraju režim često su razotkriveni i kažnjeni. Ne postoje nezavisni mediji, a izdavaštvo, televizija, radio i novine nalaze se pod nadzorom Odjela za propagandu i agitaciju. Strani mediji, poput slušanja strane glazbe ili gledanja stranih filmova, zabranjeni su, a postoje informacije o slučajevima kada su osobe koje su posjedovale strani film bile zatvorene ili pogubljene. Manjina stanovnika ima pristup Internetu, koji je također pod kontrolom režima, cenzuriran i strogo nadgledan (U.S. Department of State, 2018:10-13).

Tranzicija unutar i izvan države također se nalazi pod kontrolom vlasti. S obzirom na to da samo manjinska elita posjeduje osobna vozila, a infrastruktura je slabo razvijena, većina stanovništva Sjeverne Koreje nije mobilna. Kako bi se ušlo ili izašlo iz gradova potrebno je proći kontrolne punktove (U.S. Department of State, 2018:15). Gause (2012:57) o slobodi kretanja između gradova navodi da su građani obvezni nabaviti dozvole za putovanja te dodaje da je za to potrebno proći kroz „duge birokratske procedure“.

Sjevernokorejska vlast također utječe na mjesto stanovanja, odnosno potrebna je dozvola za prebivanje u glavnom gradu Pyongyangu, u kojemu su životni uvjeti bolji nego u ostatku zemlje. Pokušaji prebjega iz države, po naredbi vlade, često rezultiraju smrću. Osobe koje prežive neuspješni pokušaj bijega mogu biti kažnjene s minimalno pet godina prisilnog rada, a u nekim slučajevima i smrtnom kaznom. Zabilježeni su slučajevi u kojima su bila kažnjena i djeca (U.S. Department of State, 2018:15). Mali broj stanovnika uspješno napusti državu. Hassan (2023) iznosi informacije prema kojima je malo više od tisuću Sjevernokorejaca pobjeglo u Južnu Koreju u 2019. godini, ali tijekom 2022. godine, samo ih je 42 uspjelo doći do Južne Koreje, što se može pripisati potpunim zabranama kretanja tijekom pandemije Covid-19.

Sjevernokorejski režim potiče atmosferu straha, nepovjerenja i otuđenosti kod stanovništva Sjeverne Koreje u svrhu boljeg nadziranja populacije. Kroz metode državnog nadzora stanovništva Sjeverne Koreje krše se temeljna ljudska prava poput prava na slobodu i osobnu sigurnost, prava na zaštitu osobnih podataka, prava na poštivanje obiteljskog života, doma i komuniciranja, prava na slobodu mišljenja, prava na slobodu izražavanja i informiranja te prava na azil u slučaju izbjeglištva.

4.2. Kazneni sustav u Sjevernoj Koreji

Rasprava o problematičnosti zatvora u kontekstu psihičkog i fizičkog nasilja te pozivi na reformaciju zatvorskih sustava prisutni su u skoro svim zemljama zapadnog svijeta te upućuju na potrebu za humanijim pristupom koji će biti usmjeren na rehabilitaciju, a ne odmazdu.

Sjevernokorejski zakon određuje smrtnu kaznu u slučajevima koji se odnose na zločine protiv države kao što su sudjelovanje u prosvjedima, zavjera protiv države, terorizam i izdaja. Izdaja države podrazumijeva slučajeve prebjega ili izdaje državnih tajni, koje mogu uključivati informacije o ekonomskom, političkom i društvenom razvoju države, bez obzira što su već objavljene ili poznate svjetskoj javnosti. Smrtna kazna zakonski se dodjeljuje i manje ozbiljnim zločinima, kao što su krađa, prevara, otmica, povreda državnog i vojnog vlasništva te

distribucija pornografskog materijala. Poznate su situacije u kojima su pogubljeni ljudi koji su spavali tijekom patriotskih manifestacija, a prebjezi su naveli da je sjevernokorejska vlada vršila čedomorstvo u kontekstu političkih zatvorenika i osoba s invaliditetom. Prema nekim izvorima, između 2012. i 2017. godine, u Sjevernoj Koreji održano je 340 javnih smaknuća, a 64% prebjega svjedočilo je javnim smaknućima (U.S. Department of State, 2017:8).

Od 1948. godine sve do danas, Sjeverna Koreja odbija pristup kontrolerima ljudskih prava, a zatvorenicima je zabranjeno pričati o svojim iskustvima nakon odsluženja zatvorske kazne.

Izvešće Istražne komisije o ljudskim pravima u DNRK (2013:12) procjenjuje da su stotine tisuća političkih zatvorenika umrle u sjevernokorejskim radnim logorima tijekom posljednjih pedeset godina. Komisija je oštro osudila zatvorski sustav Sjeverne Koreje, navodeći da uvjeti u radnim logorima nalikuju logorima totalitarnih režima dvadesetoga stoljeća.

U periodu masovne gladi, stanovništvo se nije moglo osloniti na državnu pomoć te se okrenulo ilegalnoj praksi trgovine na malo, dok su državne agencije i institucije počele iskorištavati praksu prisilnog rada kako bi pokrile svoje troškove. Zatvorenici su prisiljeni baviti se poljoprivredom, drvosječom i rudarstvom u nehumanim uvjetima na rubu gladi. Tijekom posljednjih godina prisilni rad postao je spas i ekonomska okosnica Sjeverne Koreje.

Pretpostavlja se da se u sjevernokorejskom zatvorskom sustavu nalazi između 80,000 i 120,000 ljudi. Novija istraživanja pokazuju da Sjeverna Koreja koristi prisilni rad svojstven svom zatvorskom sustavu kako bi producirala velike količine ugljena, cinka, olova i drugih materijala, a koje prodaje Rusiji, Kini i Burmi. Satelitske snimke pokazuju da se radni logori nalaze na istim lokacijama kao i rudnici te otvoreni kopovi (Diaz, 2021).

Sjeverna Koreja ima iznimno velik kazneni sustav koji još uvijek prakticira smrtnu kaznu, a koja se dodjeljuje i kod manje ozbiljnih zločina. Istraživanja kaznenog sustava pokazuju da se suđenja često odvijaju prema zahtjevima režima, bez odvjetničke prisutnosti ili savjetovanja. Česte su kazne prisilnog rada u nekom od brojnih radnih logora, a velik broj političkih zatvorenika osuđen je na doživotan prisilan rad. Desetine ili stotine tisuća zatvorenika osuđene na duge sate prisilnog rada bez ikakve kompenzacije pridonose gospodarstvu Sjeverne Koreje, što je posebno došlo do izražaja u prethodnom desetljeću, kada većina svjetskih ekonomija odbija surađivati sa Sjevernom Korejom. Zatvorski i kazneni sustav Sjeverne Koreje krše temeljna ljudska prava poput prava na ljudsko dostojanstvo, prava na život, zabrane mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kazne, zabrane ropstva ili prisilnog rada, prava na jednakost ljudi pred zakonom i prava na razmjerno kažnjavanje.

4.3. Povrede radničkih prava u Sjevernoj Koreji

Zakoni, ustav i temeljne vrijednosti na kojima je osnovana Radnička stranka Sjeverne Koreje promoviraju radnička prava i karakteristično socijalistički pojam radnika kao nositelja društva, međutim, stvarnost je mračnija nego što iščitavanje sjevernokorejskog zakonskog okvira da naslutiti.

Ustav Sjeverne Koreje propisuje slobodu udruživanja, međutim radnicima nije dozvoljeno pristupanje neovisnim sindikatima, štrajkanje te kolektivno pregovaranje. Nezakonita okupljanja mogu rezultirati kaznom i do pet godina prisilnog rada (U.S. Department of State, 2018:22). Human Rights Watch (2015) o izboru posla u Sjevernoj Koreji navodi da se neudanim ženama i muškarcima iz ruralnih i gradskih sredina nakon završetka obrazovanja dodjeljuju poslovi u odabranim poduzećima. Unatoč tome što su to plaćeni poslovi, poduzeća često nisu u mogućnosti isplatiti plaće, a radnicima nije dozvoljeno naći drugi posao, već su primorani raditi dodatan posao kako bi preživjeli. Prema istraživanju Department of State Sjedinjenih Američkih Država (2018:23), država također određuje visinu plaće, a sve vrste poduzeća zapošljavaju radnike s državno odobrenih popisa.

Jednako kao što vlast u Sjevernoj Koreji zahtijeva prisilan rad od zatvorenika, on se očekuje i od slobodnog stanovništva. Hassan (2023) navodi da će većina Sjevernokorejaca u jednom trenutku svoga života biti prisiljena vršiti neplaćen i težak prisilan rad kako bi održala državnu ekonomiju. Prisilan rad se prezentira kao potvrda lojalnosti režimu, a odbijanje može rezultirati kaznom.

Nevladina organizacija Open North Korea procijenila je da je količina prisilnog rada koju stanovništvo Sjeverne Koreje obavi u godini dana u vrijednosti od 975 milijuna dolara. Osim toga, Sjeverna Koreja je kroz kratkoročne ekonomske planove povećavala radno vrijeme te tražila doprinose radnika u vidu novca i žita (U.S. Department of State, 2018:24).

Radna politika Sjeverne Koreje uključuje državu u svaki aspekt radnoga života, pri čemu se ne poštuju globalno priznata radnička prava postignuta radničkim pokretima u prošlosti. Trenutni sustav rada pronalazi brojne načine na koje iskorištava radnike u svrhu punjenja državnog proračuna, dok radnicima često ne ostaje dovoljno sredstava za život. Radnicima je oduzeta sloboda biranja zanimanja i napretka, a česti pozivi na prisilni rad koji nije plaćen dodatno iscrpljuju stanovništvo. Sjeverna Koreja svojim odnosom prema radnicima krši temeljna ljudska prava poput slobode izbora zanimanja i prava na rad, slobode poduzetništva, prava radnika na informiranje i savjetovanje u poduzeću, prava radnika na kolektivno pregovaranje i

djelovanje, prava radnika na poštene i pravične radne uvjete te prava na ograničenje najduljeg radnog vremena.

4.4. Globalna reakcija na povrede ljudskih prava u Sjevernoj

Koreji

Zahvaljujući kolektivnoj svijesti suvremenog društva o važnosti obrane ljudskih prava, danas postoje brojna humanitarna tijela i udruge koji svojim radom nastoje promicati i štititi ljudska prava. U slučaju Sjeverne Koreje, unatoč tome što su najvažnije humanitarne organizacije osudile režim, a neke vlade odredile mjere i restrikcije, malo toga se promijenilo.

Stalna kršenja ljudskih prava uništila su legitimitet sjevernokorejske vlade i učinila bilo kakvu interakciju ili internacionalnu suradnju problematičnom. Unatoč tome što vlada Sjeverne Koreje ne pokazuje interes prema promjenama u kontekstu kršenja ljudskih prava i ne priznaje da se ono uopće događa u državi, Mount i Berger (2019:64-65) primjećuju da su uništena reputacija režima i manjak mogućnosti stranog ulaganja primorali Sjevernu Koreju da se uključi u diskusiju o ljudskim pravima. Međutim, sjevernokorejska diskusija o ljudskim pravima odnosila se na prava grupe (na primjer, društvena, ekonomska i kulturna prava), dok su politička i građanska prava bila isključena.

Istražna komisija o ljudskim pravima u Demokratskoj Republici Sjevernoj Koreji (2013:15) izvršila je istraživanje statusa ljudskih prava u Sjevernoj Koreji pod Vijećem za ljudska prava Ujedinjenih naroda. Rezultati istraživanja naveli su Komisiju na zaključak da je Sjeverna Koreja provodila i trenutno provodi sustavno, široko rašireno i značajno kršenje ljudskih prava koje se ne može usporediti s ijednim primjerom iz suvremenog svijeta te je na račun toga Sjeverna Koreja klasificirana kao totalitaran režim. Komisija je pozvala na reakciju internacionalne zajednice, ističući da je internacionalna zajednica imala ulogu u podjeli korejskog poluotoka te nerazriješenim problemima proizašlim iz Korejskog rata.

Sankcije koje su Sjedinjene Američke Države odredile Sjevernoj Koreji zbog kršenja ljudskih prava uključuju ekonomske sankcije i restrikcije putovanja koje se ne odnose na Sjevernu Koreju kao državu, već na specifične visokopozicionirane sjevernokorejske državne službenike (uključujući Kim Jong Una) koji imaju značajnu ulogu u kršenju ljudskih prava (Human Rights Watch, 2018).

Internationalna studijska grupa donijela je neke preporuke za daljnji odnos svjetske zajednice sa Sjevernom Korejom, pri čemu se primarno mislilo na Sjedinjene Američke Države i

saveznike. Naglašena je potreba za razvojem usklađene i dosljedne politike zaštite ljudskih prava u Sjevernoj Koreji, što se do sada nije provodilo. Ova politika mogla bi se koncipirati kroz formaciju dobro informiranog i utjecajnog osoblja unutar vlada, česte razmjene informacija i konzistentnog upućivanja na ovu problematiku pri interakcijama sa Sjevernom Korejom. Dosadašnji internacionalni pristup problematici ljudskih prava u Sjevernoj Koreji bio je nekooperativan, odnosno, odvijao se unatoč protestima Sjeverne Koreje, bez njenog sudjelovanja te se grupa zalaže za još veći pritisak kroz podržavanje i asimilaciju izbjeglica te politički pritisak na države (primarno Kinu) koje vraćaju izbjeglice u Sjevernu Koreju. Postoji mogućnost da bi daljnji trud mogao rezultirati urušavanjem internih antagonističkih narativa i sustava koji su izgrađeni na njima (Mount, Berger, 2019:135-136).

Nevladina organizacija *Human Rights Watch* (2018) o daljnjim sankcijama Sjevernoj Koreji navodi da je potrebno uvesti ciljane ili individualne sankcije, odnosno izdvojiti one aktere koji su odgovorni za provođenje kršenja ljudskih prava te staviti pritisak na njih da se kršenja zaustave. Ovaj oblik sankcija minimizirao bi negativan utjecaj koje bi uobičajene sankcije mogle imati na narod Sjeverne Koreje.

Istraživanja Ujedinjenih naroda iz 2020. godine pokazala su da preko deset milijuna stanovnika Sjeverne Koreje nije imalo prihvatljivu razinu pristupa hrani, zdravstvu, čistoj vodi i higijenskim uvjetima. Prehrana trećine djece u dobi između šest mjeseci i dvije godine nije zadovoljila minimalne uvjete, zbog čega je oko 20% djece u zemlji patilo od kronične pothranjenosti. Ujedinjeni narodi osudili su Sjevernu Koreju zbog ulaganja u nuklearno oružje umjesto u dobrobit vlastitog stanovništva (Ujedinjeni narodi, 2022:2).

Reakcija svjetske javnosti na istraživanja i izvješća o statusu ljudskih prava u Sjevernoj Koreji bila je iznimno negativna te su Sjedinjene Američke Države i Ujedinjeni narodi oštro osudili režim, iako je potpuno provođenje planiranih sankcija bilo onemogućeno. Sankcije uvedene protiv individualnih članova vlade Sjeverne Koreje za cilj imaju onemogućiti poslovanje i surađivanje Sjeverne Koreje s drugim državama i entitetima. Problematika uvođenja sankcija u tome je što se one vrlo lako mogu odraziti na sam narod Sjeverne Koreje, što bi bilo u kontradikciji s humanitarnim karakterom sankcija. Prevladavajuće mišljenje stručnjaka nalaže da je potrebno nastaviti nekooperativno sankcioniranje Sjeverne Koreje i usmjeriti napore na zaštitu sjevernokorejskih prebjega, s fokusom na sprječavanje njihovog prisilnog izručenja u Sjevernu Koreju.

5. ZAKLJUČAK

Demokratska Narodna Republika Koreja totalitarni je režim na čijem se čelu nalazi dinastija Kim. Kim Il Sung, Kim Jong-Il i Kim Jong-Un tri su vrhovne vođe i predstavnici dinastije Kim koji su formirali Sjevernu Koreju u državu kakva je danas. Unatoč tome što Sjeverna Koreja ističe demokratičnost u samome službenome imenu, važno je napomenuti da se stopostotan odaziv na izbore i odabir kandidata događa pod opresivnim državnim aparatom koji ne tolerira razmišljanje koje odstupa od propisanih pravila ponašanja. Opresivni državni aparat Sjeverne Koreje ima korijene u staljinizmu 40-ih i 50-ih godina prošloga stoljeća, kada je Sovjetski Savez postavio Kim Il-Sunga na vrhovnu poziciju u tada novonastaloj državi.

Mlada socijalistička država je u periodu nakon Korejskog rata bilježila značajan gospodarski rast zahvaljujući snažnoj industrijalizaciji i stranoj pomoći. Do zaokreta je došlo implementacijom principa *juche* u sve aspekte vođenja države. Ovaj princip, koji je utemeljio Kim Il-Sung, nalaže življenje u skladu s načelima samodostatnosti, samoodrživosti, i neovisnosti, kako u državnim poslovima, tako i u obrani. Zahlađivanjem odnosa s dotadašnjim saveznicima, Kinom i Sovjetskim Savezom, Sjeverna Koreja je izgubila financije i povlastice koje su punile državnu blagajnu. Dok se proizvodnja smanjivala i Sjeverna Koreja nije bila u stanju prehraniti vlastito stanovništvo porcijama riže i žitarica, raspadanje istočnoeuropskih socijalističkih država produbilo je paranoju koju je državni aparat, na čijem je vrhu tada bio Kim Jong-Il, imao od gubitka moći. U strahu od vojnog kupa, država je počela stavljati vojsku prije civilnog stanovništva, nazivajući ovaj novi princip *songun*. *Songun* doveden do vrhunca je nuklearno naoružanje koje državni vrh gleda kao osiguranje svog opstanka.

Kao i ostale socijalističke ekonomije prošloga stoljeća, Sjeverna Koreja je planska ekonomija. U početku uspostavljena razgranata hijerarhija vertikalno usmjerene planske ekonomije s promjenom vlasti, izgubila je svrhu i značenje. Sve odluke donosio je Kim Jong-Il, što je rezultiralo kaosom i devetostrukim smanjivanjem sjevernokorejske ekonomije tijekom 90-ih godina. Ovaj period prošlosti Sjeverne Koreje obilježen je masovnom glađu u kojoj su umrle stotine tisuća stanovnika. Bez privatnog vlasništva, s raspadom sustava distribucije hrane, stanovništvo Sjeverne Koreje okrenulo se trgovini na poljoprivrednim tržištima, koja su vrlo brzo prerasla u masivna ilegalna tržišta trgovinski povezana s Kinom. Ovime se stvorila neslužbena paralelna ekonomija. Sjeverna Koreja je pokušala suzbiti slobodu trgovine, međutim, to se pokazalo neuspješnim jer nije imala što ponuditi u zauzvrat, osim kazne. Neki stručnjaci se nadaju da će slobodna priroda tržišta potaknuti revolucionarne ideje kod

stanovništva, iako je nemoguće točno predvidjeti na koji način će se Sjeverna Koreja razvijati s obzirom na to da su naznake razvoja u prošlosti rezultirale još većom regresijom.

Ujedinjeni narodi i Sjeverne Američke Države oštro su osudili Sjevernu Koreju i odredili sankcije režima. Posljedice sankcija vide se u tome što trenutni vrhovni vođa Sjeverne Koreje Kim Jong-Un implementira, u ograničenim dozama, moderne principe vođenja (poput decentralizacije i posjedovanja imovine) te pokušava popraviti reputaciju koju Sjeverna Koreja ima u svijetu. Teško je da će Sjeverna Koreja u skoroj budućnosti zaslužiti poštovanje ostatka svijeta i ponovno se uključiti među rastuće svjetske ekonomije zato što se u zemlji događaju kontinuirana kršenja svih ljudskih prava koja režim s jedne strane odobrava i sam provodi, a s druge odbija priznati njihovo postojanje.

BIBLIOGRAFIJA

KNJIGE:

Chiang, M. (2022). *The Political Economy of North Korea: Domestic, Regional, and Global Dynamics*. Boulder: Lynne Rienner.

Isozaki, A. (2017). *Understanding the North Korean Regime*. Washington: Wilson Center.

Lankov, A. (2013). *The Real North Korea: Life and Politics in the Failed Stalinist Utopia*. Oxford University Press.

Lankov, A. (2016). *The Resurgence Of A Market Economy In North Korea*. Moskva: Carnegie Endowment for International Peace

Noland, M. (2004). *Korea After Kim Jong-Il*. Institute for International Economics

Parachini, J. V., Harold, S. W., Gentile, G., Grossman, D., Kim, L., H., Ma, L., Mazarr, M., J., Robinson, L. (2020). *North Korean Decisionmaking. Economic Opening, Conventional Deterrence Breakdown, and Nuclear Use*. Santa Monica: RAND Corporation.

Socijalistički ustav Narodne Republike Koreje. (2014). Pyongyang: Foreign Languages Publishing Home.

Worden, R. L. (2007). *North Korea. A country study*. Library of Congress. Federal Research Division.

Yang, M. (2015). *North Korea's Planned Economy and Marketization*. Gil-Job-Ie Media.

INTERNETSKI PORTAL:

Diaz, J. (2021). *North Korea's Network Of Prison Camps Funds Weapons Programs, Rights Group Says*. NPR. URL: <https://www.npr.org/2021/02/26/971672936/north-koreas-network-of-prison-camps-funds-weapons-programs-rights-group-says>, 7.lipanj 2023.

Gause, K. (2021). *North Korea: A Case Study of Asymmetric Relations*. CNA. <file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/COP-2021-U-030765-Final.pdf> 10.lipanj 2023.

Hassan, T. (2023). *North Korea. Events of 2022*. Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/north-korea> 25.lipanj 2023.

Human Rights Watch. (2015). *North Korea: Ruling Party Benefits From Forced Labor*. <https://www.hrw.org/news/2015/10/07/north-korea-ruling-party-benefits-forced-labor> 25.lipanj 2023.

Human Rights Watch. (2015). *North Korea: Ruling Party Benefits From Forced Labor*. <https://www.hrw.org/news/2015/10/07/north-korea-ruling-party-benefits-forced-labor> 25.lipanj 2023.

Human Rights Watch. (2018). *Q&A: North Korea, Sanctions, and Human Rights*. <https://www.hrw.org/news/2018/05/30/qa-north-korea-sanctions-and-human-rights#Q3> 25.lipanj 2023.

Kang, H. J. (2022). A rare assessment of the penal system in North Korea. Penal Reform International. <https://www.penalreform.org/blog/a-rare-assessment-of-the-penal-system-in/> 17.svibanj 2023.

North Korea Population 2023 (Live). (2023). Worldpopulationreview.com. <https://worldpopulationreview.com/countries/north-korea-population> 26.lipanj 2023.

O'Neill, A. (2023). *Croatia: Death rate from 2011 to 2021*. Statista.com. <https://www.statista.com/statistics/580012/death-rate-in-croatia/> 26.lipanj 2023.

SCMP. (2018). *Famed South Korean actress Choi Eun-hee, who was abducted by North Korean spies in Hong Kong for film fan Kim Jong-il, dies aged 91*. <https://www.scmp.com/news/asia/east-asia/article/2142004/south-korean-actress-choi-eun-hee-who-was-abducted-north-korea> 26.lipanj 2023.

Yoon, L. (2022a). *Comparison of the nominal gross domestic product (GDP) between South Korea and North Korea from 2010 to 2021*. Statista.com <https://www.statista.com/statistics/1035390/south-korea-gdp-comparison-with-north-korea/> 26.lipanj 2023.

Yoon, L. (2022b). *Comparison of the gross national income (GNI) per capita between South Korea and North Korea from 2011 to 2020*. Statista.com. <https://www.statista.com/statistics/1035411/south-korea-gni-per-capita-comparison-with-north-korea/> 26.lipanj 2023.

Yoon, L. (2022c). *Military spending as a share of gross domestic product (GDP) in North Korea from 2018 to 2021*. Statista.com. <https://www.statista.com/statistics/747387/north-korea-share-of-military-spending-in-budget/> 26.lipanj 2023.

Obrambena obavještajna služba. (2021). *North Korea Military Power. A Growing Regional And Global Threat*. U.S. Government Publishing Office. file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/North_Korea_Military_Power.pdf 26.lipanj 2023.

Ujedinjeni narodi. (2022). *Resolution adopted by the Human Rights Council on 1 April 2022*. 28 February–1 April 2022. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G22/305/62/PDF/G2230562.pdf?OpenElement> 20.lipanj 2023.

STRUČNI ČLANAK:

Hastings, J. V., Wertz, D., Yeo, A. (2021). *Special Report: Market Activities & the Building Blocks of Civil Society in North Korea*. Washington: The National Committee on North Korea.

Koen, V., Beom, J. (2020). *North Korea: The Last Transition Economy?* OECD.

Mount, A., Berger, A. (2019). *Report of the International Study Group on North Korea Policy*. Washington: Federation of American Scientists.

ILUSTRACIJE

<i>Grafikoni</i>	<i>Stranica</i>
Grafikon 1. Nominalni BDP Sjeverne Koreje u razdoblju 2010.-2021. u milijardama eura	19
Grafikon 2. Udio industrija u nominalnom BDP-u Sjeverne Koreje u 2021. godini	20
Grafikon 3. BND Sjeverne Koreje u razdoblju 2011.-2020. u milijardama eura	21
Grafikon 4. Stanovništvo Sjeverne Koreje u milijunima u razdoblju 1953.-2023.	23
Grafikon 5. Stopa nataliteta na tisuću stanovnika u Sjevernoj Koreji u razdoblju 2011.-2021.	23
Grafikon 6. Stopa mortaliteta prema spolu na tisuću stanovnika u Sjevernoj Koreji u razdoblju 2011.-2021.	24
Grafikon 7. Broj nuklearnih glava u Sjevernoj Koreji u razdoblju 2015.-2023.	25
 <i>Tablice</i>	
Tablica 1. Ekonomski podaci o Sjevernoj Koreji u razdoblju 2005.-2021.	21
Tablica 2. Ukupna trgovina Sjeverne Koreje u razdoblju 2005.-2021. u milijunima eura	22